Ὁ Πωγωνήσιος γάμος

ΗΠΕΙΡΟΣ

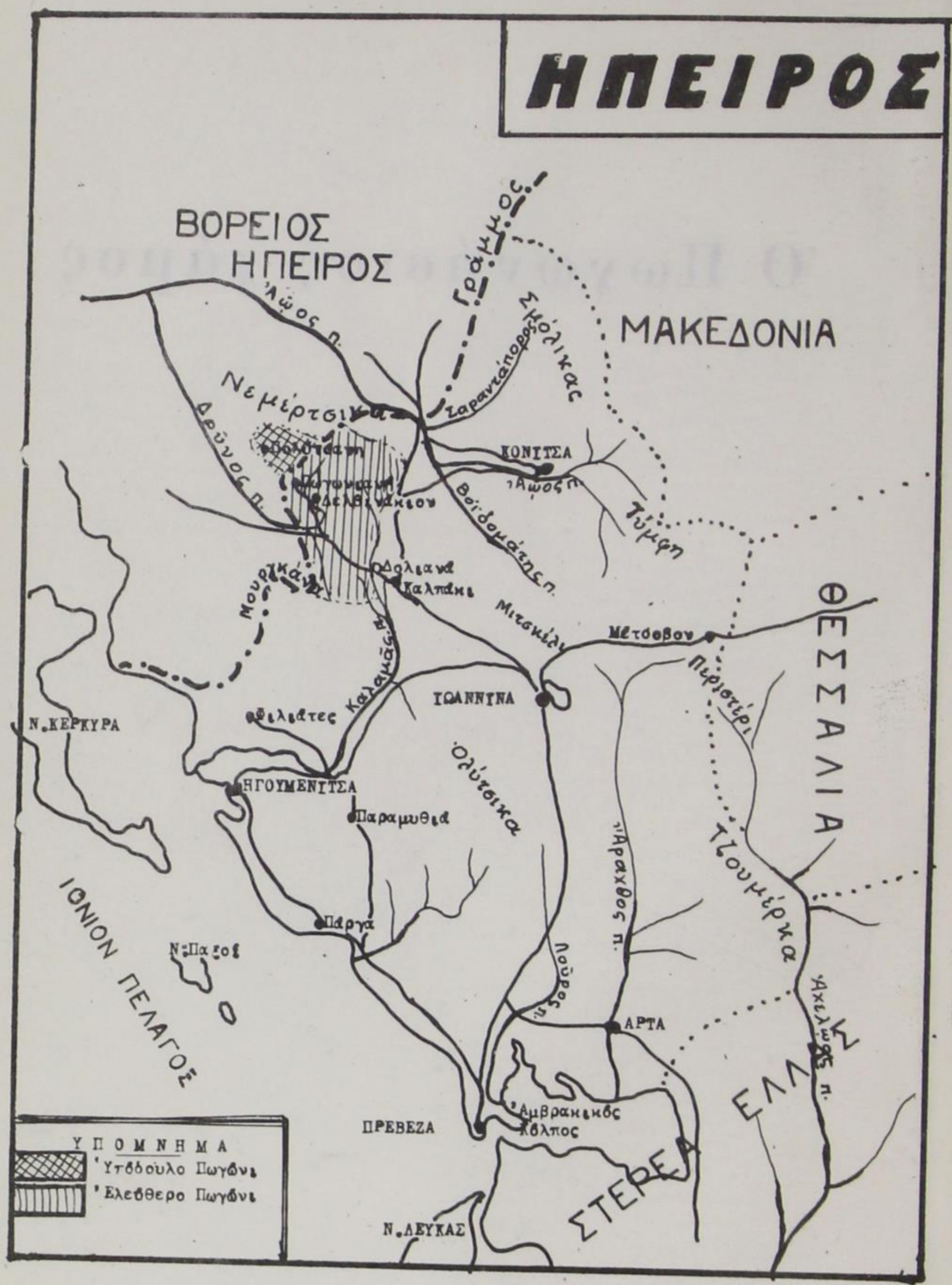
ΒΟΡΕΙΟΣ ΗΠΕΙΡΟΣ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ
ΘΕΣΣΑΛΙΑ
ΕΛΛΑΣ
ΣΤΕΡΕΑ
ΙΟΝΙΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ
Γράμμος
Μόλικας
Ζαραντάπορος
Νεμέρτσικα
Δρύνος π.
Λάψος π.
ΚΟΝΙΤΣΑ
Βοϊδομάτης π.
Τύμφη
Δολιανά
Καλπάκι
Μουργκάνα
Καλαμάς π.
Μιτσικέλι
Μέτσοβον
ΙΩΑΝΝΙΝΑ
Φιλιάτες
Ν.ΚΕΡΚΥΡΑ
ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ
Παραμυθιά
Πάργα
Ν.Παξοί
Πουρνάρι
Πίνδος
Ορλάτσικα
Αραχθος π.
Τζουμέρκα
Πυρσιστέρι
ΑΡΤΑ
Αχελώος π.
Αμβρακικός κόλπος
ΠΡΕΒΕΖΑ
Ν.ΛΕΥΚΑΣ
ΥΠΟΜΝΗΜΑ
Υπόδουλο Πωγώνι
Ελεύθερο Πωγώνι

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΘΩΜΑ ΥΦΑΝΤΗ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Ο ΠΩΓΩΝΗΣΙΟΣ ΓΑΜΟΣ

[ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ - ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ - ΔΕΙΣΙΔΑΙΜΟΝΙΕΣ - ΜΑΓΙΑ - ΑΜΠΟΔΕΜΑΤΑ - ΠΡΟΙΚΟΣΥΜΦΩΝΑ Κ.Λ.Π.]

ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ:

ΝΥΦΙΑΤΙΚΑ - ΣΤΟΛΙΣΤΙΚΑ - ΚΑΘΕΣΤΙΚΑ - ΤΑΒΛΑΣ ΝΤΟΛΙΩΝ - ΛΙΑΝΟΤΡΑΓΟΥΔΑ - ΧΟΡΕΥΤΙΚΑ

ΔΗΜΟΣΙΑ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΟΝΙΤΣΗΣ
ΑΡΙΘ. ΜΗΤΡ. Αχρ. 11076/72 Α
392.5 ΥΦΑ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΥΛΛΟΓΕΣ
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ Ν. ΖΩΪΔΗ

ΑΘΗΝΑ — 1972

ΠΩΓΩΝΙΟΝ

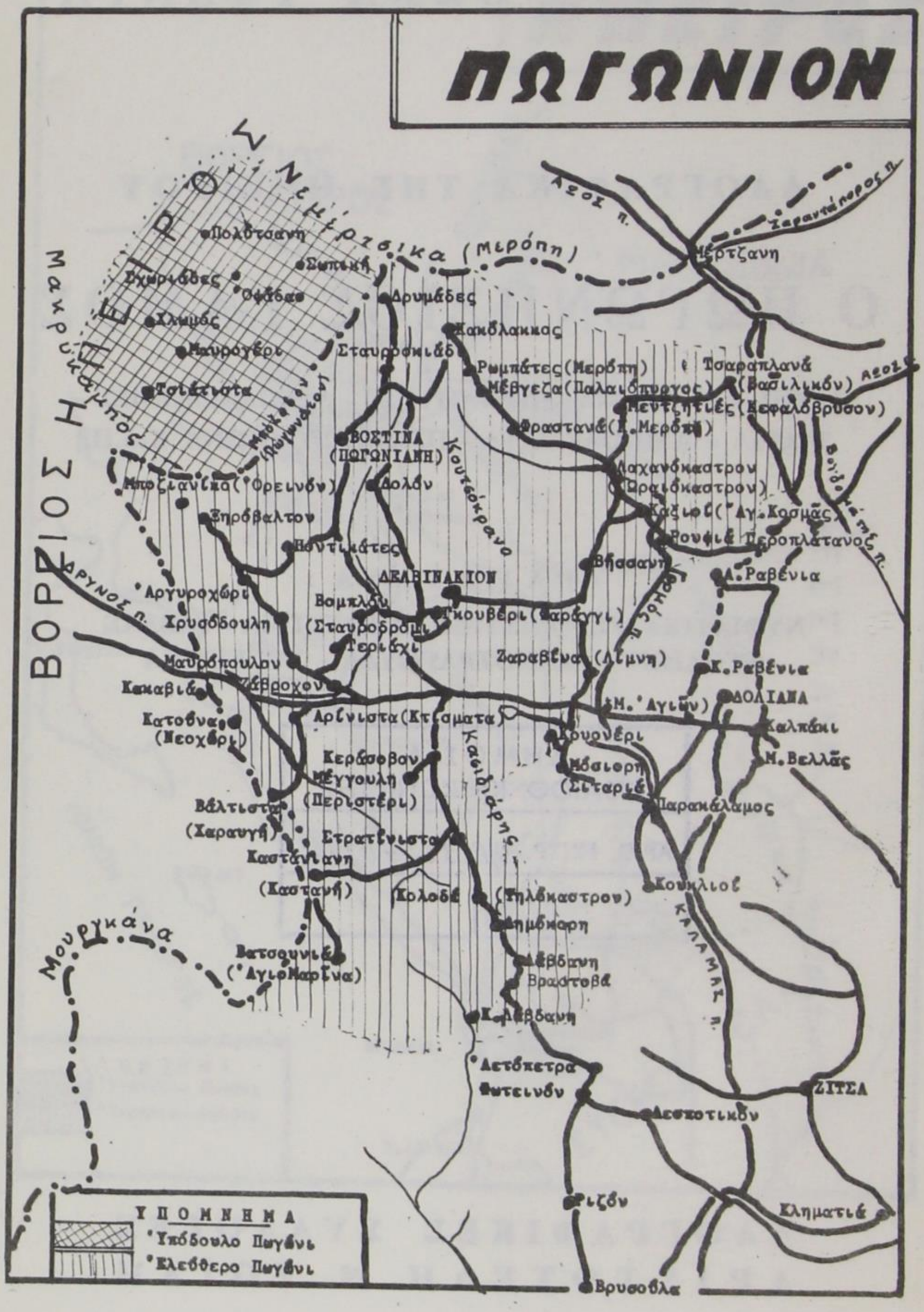
ΒΟΡΡΙΟΣ ΗΠΕΙΡΟΣ
Μακρυκάμπος
Νεμπρόσικα (Μιρόπη)
Πολύτσανη
Σωπική
Δρυμάδες
Χλωμός
Μαυρογέρι
Σταυροκιάδι
Κακόλακκας
Ρωμπάτες (Μερόπη)
Μέβγεζα (Παλαιόπυργος)
Τσαραπλανά (Βασιλικόν)
Μεντζηλιές (Κεφαλόβρυσον)
Φραστανά (Ν. Μερόπη)
ΒΟΣΤΙΝΑ (ΠΩΓΩΝΙΑΝΗ)
Κουτσόκρανο
Λαχανόκαστρον (Ωραιόκαστρον)
Μπόζιανίκα (Ορεινόν)
Δολόν
Ξηρόβαλτον
Βόντιλάτες
ΔΕΛΒΙΝΑΚΙΟΝ
Βήσσανη
Α. Ραβένια
Αργυρόχωρι
Βαμπλόν
Χρυσόδουλη
(Σταυροδρόμι)
Γκουβέρι (Φαράγγι)
Τεριάχι
Ζαραβίνα (Λίμνη)
Κ. Ραβένια
Μαυρόπουλον
Κακαβιά
Κατσόβνα (Νεοχώρι)
Αρίνιστα (Κτίσματα)
ΔΟΛΙΑΝΑ
Μ. Αγιών)
Καλπάκι
Κουρνέρι
Κερασόβον
Μέγγουλη (Περιστέρι)
Μόσιορη (Σιταρά)
Μ. Βελλάς
Βέλτιστα (Χαραυγή)
Παρακάλαμος
Στρατίνιστα
Καστάνιανη (Καστανή)
Κολοβέ (Τηλέκαστρον)
Κουκλιοί
Μουργκάνα
Βετσουνιά (Αγιο Μαρίνα)
Δέβδανη
Βραστοβά
Κ. Δέβδανη
Δετόκετρα
Φωτεινόν
ΖΙΤΣΑ
Δεσποτικόν
Ριζόν
Κληματιά
Βρυσούλα
Δρυνός π.
Λεσί π.
Ζαραντάπορος π.
Καλλαμάς π.
Βοϊδομάτης π.
ΥΠΟΜΝΗΜΑ
Υπόδουλο Πωγώνι
Ελεύθερο Πωγώνι

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	σελ.
ΧΑΡΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ	4
ΧΑΡΤΗΣ ΠΩΓΩΝΙΟΥ	6
ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	7
ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ	11
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	15
ΜΕΡΟΣ Α΄. ΤΟ ΠΡΟΞΕΝΕΙΟ	23
Τὸ μάτιασμα — μαγικοὶ τρόποι	27
Τ' ἀνήλικα	35
ΜΕΡΟΣ Β΄. ΟΙ ΑΡΡΑΒΩΝΕΣ	37
Προλήψεις γιὰ τὸν ἀριθμὸ 13	43
Προλήψεις γιὰ τὶς βέρες	48
Προλήψεις γιὰ τὰ δαχτυλίδια	49
Τὸ κλέψιμο στὶς ἀρραβῶνες	55
Ἀρραβῶνες μὲ τραγούδια	56
Συμπεθέριασμα σὲ ἄλλο χωριὸ	65
Προλήψεις γιὰ τὸ γάμο	65
(Δρῖμες, ἀποφράδες μέρες, χασοφεγγαριά, δίσεκτος χρόνος, Μάης μήνας κλπ.)	
ΤΑ ΠΡΟΙΚΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΤΡΑΧΩΜΑΤΑ	70
ΤΟ ΡΑΨΙΜΟ ΤΩΝ ΠΡΟΙΚΙΩΝ	77
ΟΙ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΕΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ	80
Τετάρτη (πρὸ τοῦ Γάμου): (τὸ ἄλεσμα στὸ μύλο)	80
Πέμπτη: τακτοποίησις προικιῶν	81
προλήψεις γιὰ τὴ νυφίτσα	81
τὸ λούσιμο τῆς νύφης	84
τὸ φκιασίδωμα τῆς νύφης	85
οἱ μπογιὲς - ὀκνᾶς	86
τὰ ξύλα τῆς χαρᾶς	86
τὸ Μπαργιάκι	87
τὰ καλέσματα	88

ΠΡΟΙΚΟΣΥΜΦΩΝΑ σελ. 90
Παρασκευή: ζύμωμα ψωμιῶν 95
ΒΛΑΜΗΣ — ΣΤΑΥΡΑΔΕΡΦΟΣ 97
Σάββατον: Κανίσκια 99
Λούσιμο Γαμπροῦ 102
Νοῦνος - Νούνα 103
Λούσιμο Νύφης 104

ΜΕΡΟΣ Γ'. Ο ΓΑΜΟΣ
Τὸ ἁρμάτωμα τοῦ Μπαργιακιοῦ 107
Τὸ «Κοράσιο» 110
Τὰ Λαλούμενα 113
ΚΥΡΙΑΚΗ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ
Τὸ στόλισμα τῆς Νύφης 115
Περγένυφες — Περίγαμπροι 116
Νυφικὴ στολὴ καὶ στολίδια 120
Νυφικὰ στολιστικὰ τραγούδια 116 - 141
Νυφικὴ στολὴ στὰ Καμποχώρια 129
Προικιὰ Νυφάδων στὰ Καμποχώρια 135
Ἀνδρικὴ Γαμπριάτικη φορεσιὰ 145
Ξύρισμα καὶ ντύσιμο γαμπροῦ 148
ΜΑΓΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ 150
(Ἀγριόχορτο, σακκοράφα, ψαλίδι, τετράφυλλο τριφύλλι, κοκκαλάκι νυχτερίδας, μαννόγαλο, τετραβάγγελο κλπ.) 150
ΤΑ ΓΚΑΡΣΟΝΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ 153
ΟΙ ΜΑΓΕΙΡΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΦΑΓΗΤΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ 154
ΤΟ ΨΙΚΙ· (Γαμήλιος πομπή) 157
Νύφη ἀπὸ ἄλλο χωριὸ 158
Σχαριάτες 160
ΥΠΟΔΟΧΗ ΤΩΝ ΣΥΜΠΕΘΕΡΩΝ 164
Νυφικὰ χαιρετιστήρια τραγούδια 167
Τὸ πόδεμα τῆς Νύφης 170
Τραγούδια ἀποχωρισμοῦ τῆς Νύφης 170
Προλήψεις στὸ ξεκίνημα τῆς Νύφης 177
ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΕΨΙ (ΣΤΕΦΑΝΩΜΑΤΑ) 179
Προλήψεις γιὰ τὰ Στεφανώματα 180

ΥΠΟΔΟΧΗ ΤΗΣ ΝΥΦΗΣ — ΤΑΓΜΑΤΑ σελ. 183
Προλήψεις κατὰ τὴν ὑποδοχὴ τῆς νύφης 183
Νυφικὴ κουλούρα 185
Σπεῖρε πεθερὰ τὸ ρύζι 186
Ἔβγα πεθερὰ στὴ σκάλα 187
ΤΟ ΞΕΜΠΑΡΜΠΟΥΛΩΜΑ ΤΗΣ ΝΥΦΗΣ 188
Ἡ νύφη στὸ καινούργιο νοικοκυριό της (στὴ γωνιά, στὸ φοῦρο, στὸ σκαφίδι, στὸ πλαστήρι) 191
ΧΟΡΟΙ ΚΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΣΤΗΝ ΑΥΛΗ 193
Ο ΧΟΡΟΣ ΤΩΝ ΝΕΟΝΥΜΦΩΝ 194
Χορευτικὰ Νυφικὰ τραγούδια 194

ΜΕΡΟΣ Δ'. ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΔΕΙΠΝΟ 199
ΤΟ ΤΡΑΠΕΖΙ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ (Δεῖπνο) 201
Ο ΝΤΟΛΗΜΠΑΣΗΣ 202
Καθεστικὰ τραγούδια 204
Τὰ ντολιὰ 208
Χορὸς μετὰ τὸ Δεῖπνο 211
Η ΜΗΛΙΑ ΤΗΣ ΝΟΥΝΑΣ 211

ΜΕΡΟΣ Ε'. ΛΗΞΙΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ
Ἀποχώρησις τῶν Συμπεθέρων 215
Ἀποχώρησις Νούνου - Νούνας 217
Τὸ ξεστόλισμα τῆς Νύφης 218
Οἱ πρῶτες ἐπισκέψεις τῶν Νεονύμφων 220
Ἡ πρώτη νύχτα τοῦ Γάμου 221
ΣΤΙΣ ΒΡΥΣΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ 223

ΜΕΡΟΣ ΣΤ'. ΤΑ ΠΙΣΤΡΟΦΙΑ (ΑΝΤΙΧΑΡΑ) 225
ΤΑ ΔΙΠΛΟΚΑΛΕΣΜΑΤΑ (ΓΑΜΠΡΟΛΟΓΙΑ) 227
Ὁ πρῶτος Ἐκκλησιασμὸς 228
Προλήψεις μετὰ τὸ Γάμο 229

ΜΕΡΟΣ Ζ'. ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ: 231
Α'. Καθεστικὰ (τῆς τάβλας) 233
Β'. Λιανοτράγουδα - Γυρίσματα 267
Γ'. Χορευτικὰ 276
Εὑρετήριο τραγουδιῶν 409
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 417

Λίγα λόγια

«Σήμερα εἶν' ἄσπρος οὐρανὸς
σήμερα εἶν' ἄσπρη μέρα
σήμερα ἀνταμώθηκαν
ἀϊτὸς καὶ περιστέρα»

Γιὰ κάθε λαό, τὴν κάθε Φυλή, βαραίνει κάποια κληρονομιά, μὲ λιγώτερη ἢ περισσότερη βαρύτητα, μὲ μεγαλύτερη ἢ μικρότερη σπουδαιότητα. Σημαδεύουνται οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τ' ἀχνάρια ποὺ χάνουνται στὴν ὁμίχλη τῶν περασμένων καὶ ἐπιστρέφουν κάποτε - κάποτε, κλωθογυρίζουν καὶ στροβιλίζονται, κυματίζουν καὶ παφλάζουν, ξαναφέρνοντάς μας στὶς πηγὲς καὶ στὶς ρίζες μας.

Ζωντανεύουν ἀναμνήσεις καὶ πλημμυρίζουν τὶς ψυχές μας μὲ τὸ μεγαλεῖο τοῦ ἁπλοῦ, τοῦ ἀπέριττου, τοῦ ταπεινοῦ, ποὺ ἄλλο σκοπὸ δὲν ἔχει — καὶ οὔτε θέλει νἄχη — παρὰ νὰ φέρη τὴν ἄνοιξι στὴν καρδιά, τὸ χαμόγελο στὰ χείλη, τὸ χάδι, τὴν ἁπαλότητα τῆς ψυχῆς.

Σ' αὐτοὺς τοὺς κακοτράχηλους τόπους, σ' αὐτοὺς τοὺς αἰχμηροὺς καὶ γυμνοὺς βράχους τῆς Ἑλληνικῆς γῆς ἔζησαν, τραγούδησαν, ἀγάπησαν μὲ πάθος τοὺς βράχους καὶ τὰ χώματα καὶ θάφτηκαν πολλὲς ἀνθρώπινες γενιές.

Τὰ τραγούδια, ποὺ χόρευε ἡ κόρη στὸ γάμο, τὰ ἴδια ἐμάθαινε — γριά — στὴν ἐγγονή, γιὰ νὰ συνεχιστῆ ἔτσι, χωρὶς καμμιὰ διακοπή, ἡ παράδοσι, νὰ μὴ κοπῆ ἡ ἁλυσίδα, ποὺ σφιχτοδένει τὸ χτὲς μὲ τὸ σήμερα, τὸ σήμερα μὲ τὸ αὔριο.

Πόνος καὶ ἀγάπη, ἐλπίδες καὶ πόθοι, χωρισμὸς καὶ ξενητειά, εὐχὲς καὶ κατάρες, χαρὰ καὶ θάνατος ἀντιμετωπίζονται μὲ τὴν ἴδια χαρακτηριστικὴ ψυχικὴ ἡρεμία καὶ ἀγαθότητα, βγαίνουν τὸ ἴδιο καθάρια καὶ λαμπερὰ μέσα ἀπὸ τὰ κάθε λογῆς τραγούδια, ποὺ ἀντηχοῦν στοὺς "λόγγους" καὶ στὶς "ρεματιές" αὐτῆς τῆς ξεχωριστῆς καὶ ἰδιότυπης περιοχῆς.

Ἀπὸ τὴ φλογέρα τοῦ γέρο τσοπάνη, ποὺ καθισμένος σταυροπόδι στὴ ρίζα τοῦ βράχου, τραγουδάει τὴν ψυχικὴ εἰρήνη, ψάλλει τοὺς καημοὺς καὶ τὰ "ντέρτια" του, τὶς πίκρες καὶ τὰ βάσανά του, τὶς χαρὲς καὶ τὶς λύπες του, φτάνει ἡ προγονικὴ φωνή, τὸ ἴδιο παθιασμένη καὶ γλυκειά, τὸ ἴδιο πλανεύ-

τρα καὶ λεβέντικη, γιὰ νὰ μᾶς τραβήξη κοντά της, ν' ἀκούσωμε τοὺς ἤχους της, ποὺ σμίγουν μὲ τὸ τραγούδι τῶν ἀηδονιῶν καὶ νὰ μᾶς κάνη νὰ γευτοῦμε τὴν αἴσθησι τῆς ὀμορφιᾶς, τὸν πλοῦτο τῆς ψυχῆς, τὴ συνέχεια τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς, τὴ συνοχὴ τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ σημερινοῦ τραγουδιοῦ, τὴ διάσωσι τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων μας στοὺς αἰῶνες τῆς μακραίωνης καὶ πολυκύμαντης ἱστορίας μας.

Γνήσιοι Ἕλληνες, στέρεα δεμένοι μ' αὐτὸν τὸν γυμνὸ καὶ ἄγονο τόπο, μὲ τὶς μυτερὲς πέτρες καὶ τὸ λιγοστὸ χῶμα, βάζουν τὸ χέρι ἀντηλιὰ κι' ἀντικρύζουν μὲ πόνο καὶ δάκρυ κάποιους ἄλλους κοντινοὺς τόπους — τὰ σκλαβωμένα χωριὰ τοῦ Πάνω Πωγωνιοῦ, τῆς Δρόλοπῆς, τὰ χωριὰ τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ ψιθυρίζουν τὴν προσευχή τους, μυστικὰ καὶ πονεμένα, γιὰ νὰ δυναμώνη ἡ πίστι, νὰ σπινθηροβολῆ ἡ φλόγα, νὰ θεριεύη ἡ ἀποσταμένη ἐλπίδα, νὰ φουντώνη ἡ ἀγάπη γιὰ τοὺς ἱερούς, τοὺς μαρτυρικοὺς τόπους τῆς Βορείου Ἠπείρου μας.

Ἀνθρωπιά, βαθειὰ ἀνθρώπινη γνῶσι, πίστι καὶ ἐγκαρτέρησι, κρυφοὶ καημοὶ καὶ προσδοκίες, ἐμμονὴ σὲ παραδόσεις, ποὺ χάνονται στὰ βάθη τῶν χρόνων, ἐξύψωσι τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ Θεῖο, ἱστορικὴ διαίσθησι, φαντασία, ψυχικὸ παλμό, ρυθμὸ καὶ σύστημα, συναίσθησι τοῦ καθήκοντος ἀποπνέουν τὰ τραγούδια τῆς περιοχῆς, νυφιάτικα, μοιρολόγια, κάλαντα, παιδικά, τραγούδια τῆς δουλειᾶς καὶ τῆς ἀγάπης.

Διαλέξαμε σὰν πρώτη προσπάθεια, νὰ δημοσιεύσουμε τὰ σχετικὰ μὲ τὸ γάμο (ἤθη καὶ ἔθιμα, προλήψεις κ.λ.π.) καθὼς καὶ τραγούδια, ποὺ ἀναφέρουνται σὲ διάφορες ἐκδηλώσεις τῆς περιοχῆς, γιατὶ νομίζουμε, ὅτι μέσα σ' αὐτὰ ὑπάρχουν τὰ παλιὰ σπέρματα, οἱ καταβολάδες τῆς Φυλῆς μας, οἱ ἀστείρευτες πηγές, ἀπὸ τὶς ὁποῖες καθημερινὰ ἀντλοῦμε καὶ δημιουργοῦμε τὸ νέο, βυθίζουμε τὴν ψυχὴ καὶ τὸ νοῦ μας καὶ ἐπιβιώνομε σὰν Ἔθνος.

Τὸ βιβλίο αὐτὸ ἀποτελεῖ μιὰ μικρὴ προσφορά, ἕνα ἐλάχιστο δεῖγμα ὑπέρτατης ἀγάπης καὶ βαθύτατου σεβασμοῦ, χρέος καὶ καθῆκον στὸν τόπο καὶ τοὺς ἀνθρώπους μὲ τοὺς ὁποίους ζυμώθηκα, ἔνοιωσα τὴν ἀγνότητα τῆς καρδιᾶς τους, διεπίστωσα τὴν ὑπερηφάνεια τῆς καταγωγῆς τους, ἔζησα τὸ ξεφάντωμα τοῦ κεφιοῦ καὶ τῆς χαρᾶς τους, ρούφηξα τὸ καταστάλαγμα τῆς ἀνθρώπινης πείρας τους, συμμερίστηκα τὴ σκληρὴ πάλη τους μὲ τὴ ζωὴ κι' ἐβγῆκα ξανανειωμένος, κερδισμένος, μὲ περισσότερη πεῖρα καὶ πιότερη ἀγάπη γι' αὐτούς, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ κύτταρο τῆς Φυλῆς μας, τὸ βάθρο, τὸ στήριγμα, τὴ ραχοκοκκαλιὰ τῆς Πατρίδος μας.

Χρειάζεται νὰ τονίσω ἀπ' τὴν ἀρχή, ὅτι τὸ βιβλίο αὐτὸ δὲν ἔχει φιλολογικὲς φιλοδοξίες καὶ οὔτε ἐπιδιώκεται κάτι τέτοιο. Προβάλλει μόνον ὅ,τι καλὸ καὶ Ἑλληνικό, βαθὺ καὶ ἀνθρώπινο μπορεῖ ὁ ὁποιοσδήποτε νὰ ἰδῆ ἐπικοινωνώντας μὲ τοὺς ἄγνοὺς ἀνθρώπους τῆς ὑπαίθρου, τοὺς ἐργάτες τῆς πατρικῆς γῆς, ποὺ ζοῦν, σκέπτονται, χαίρονται καὶ τραγουδᾶνε, ἀναπνέοντας τὸν μυροβόλο ἀέρα τῶν Ἑλληνικῶν βουνῶν, ἀχολογώντας στὶς πλαγιὲς τὰ κοπάδια τους καὶ στέλνοντας ὕμνους δοξολογίας πρὸς τὸν Ὕψιστο, στὸν ἀπέραντο Ναὸ τῆς Φύσεως.

Ἀφιερώνεται στοὺς ἀκρῖτες τῆς Πατρίδος, τοὺς παντοτεινοὺς φύλακες τῶν Ὁσίων καὶ Ἱερῶν αὐτῆς τῆς Ἑλληνικῆς γωνιᾶς, τοὺς θεματοφύλακες καὶ στυλοβάτες τῶν ὡραίων Ἑλληνικῶν παραδόσεων καὶ ἰδανικῶν, σ᾽ αὐτοὺς ποὺ ζοῦν μὲ τὴ χαρὰ τῆς ζωῆς καὶ ποὺ βρίσκουν μέσα σ᾽ αὐτὴ τὸ νόημά της καὶ τὴν εὐτυχία τους.

Μὲ τὶς σκέψεις αὐτὲς καὶ μὲ τὴ βεβαιότητα, ὅτι ἐπιτελώντας τὸ χρέος καὶ καθῆκον πρὸς τὰ ἁγνὰ καὶ ἀκατάλυτα Ἑλληνικὰ ἔθιμα, ποὺ χρόνο μὲ τὸ χρόνο χάνουνται καὶ ἐξαφανίζονται ἀπὸ ποικίλες νοθεῖες καὶ ἀπὸ τὸν ἀδηφάγο τεχνικὸ πολιτισμό, παραδίνω τὸ μικρὸ τοῦτο πόνημά μου στὸν τόπο μου.

ΝΙΚΟΣ ΥΦΑΝΤΗΣ

Πωγωνιανὴ Δεκέμβριος 1971

Ο Πατριάρχης Ἀθηναγόρας στὸ βασιλικὸ ἀνάκτορο σὲ ἀφράζει καὶ κοιτάει

Εἰσαγωγή

Κάθε λαὸς καὶ Ἔθνος, κάθε χώρα καὶ περιοχὴ ἔχει τὰ ἤθη καὶ ἔθιμά της, ἀλλοῦ λιγώτερα κι' ἀλλοῦ περισσότερα, ἀλλοῦ ἁπλᾶ κι' ἀλλοῦ γραφικώτατα, ἀλλοῦ πλούσια κι' ἀλλοῦ φτωχὰ σὲ κάθε λαϊκὴ ἐκδήλωσι, ποὺ σχετίζεται μὲ τὴν καθόλου Κοινωνικὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ.

Ἕνα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι καὶ "τὰ ἔθιμα τοῦ Γάμου". Σὲ ἄλλους λαοὺς ἐκδηλώνουνται σὰν τυπικὴ διατύπωσι καὶ σὲ ἄλλους σὰν πολὺ σπουδαῖο γεγονός.

Στὴν παροῦσα ἐργασία μας θὰ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὸν "ΠΩΓΩΝΗΣΙΟΝ ΓΑΜΟΝ" μὲ σκοπὸ νὰ διατηρηθοῦν καὶ διαφυλαχτοῦν οἱ ὡραῖες ἀναμνήσεις τῶν ἀνθρώπων τῆς περασμένης ἐποχῆς, ποὺ διατήρησαν καθαρὰ κι' ἀμόλυντα τὰ ὡραῖα ἤθη καὶ ἔθιμά τους ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας τους ὡς τὴν ἐποχή μας καὶ κράτησαν μὲ ἀξιοπρέπεια τὸν Ἑλληνικό τους χαρακτήρα, σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τοῦ Κοινωνικοῦ καὶ Θρησκευτικοῦ τους βίου.

Ἐδῶ στὴν Ἀκριτικὴ αὐτὴ περιοχὴ τῆς Ἠπείρου, στὸ Πωγώνι, τὰ ἤθη κι' ἔθιμα εἶναι γραφικώτατα καὶ — σχεδὸν τὰ ἴδια σ' ὅλα τὰ χωριὰ τοῦ Πωγωνίου — ἐκτὸς ἀπὸ τὰ χωριὰ τῆς περιοχῆς τοῦ Δρύνου — τὰ καμποχώρια — ποὺ παρουσιάζουν διαφορές, ἐπηρεαζόμενα ἀπὸ τὰ χωριὰ τῆς Δερόπολης, ποὺ οἱ κλιματολογικὲς συνθῆκες καὶ ὁ τρόπος διαβιώσεως τῶν κατοίκων της διαφέρουν ἀπὸ τὶς τοῦ Πωγωνίου. Ἐκεῖ ἔχουν τὴ σκληρὴ δουλειὰ τοῦ κάμπου.

Ἐδῶ στὰ χωριὰ τοῦ Πωγωνίου τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ Γάμου — ὅπως καὶ ὅλα τὰ ἄλλα — διαγράφουνται καθαρὰ καὶ ἀνεπηρέαστα ἀπὸ τὴν πολύ-

Οἱ Βασιλεῖς μας μεταξὺ τῶν Πωγωνησίων κατὰ τὴν ἐπίσκεψί τους στὴν περιφέρεια Πωγωνίου.

χρονη σκλαβιά, γιατὶ — ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Πωγωνιανὴ (πρ. Βοστίνα) καὶ τὴ Χρυσόδουλη, ποὺ εἶχαν ἐγκατασταθῆ Μουσουλμανικὲς οἰκογένειες ἀπὸ τὸ ἔτος 1570 μ.Χ. καὶ τὸ Κεφαλόβρυσο (πρ. Μεντζητιές), ποὺ εἶχαν ἐγκατασταθῆ Βλάχοι — στ' ἄλλα χωριὰ δὲν ἐγκατεστάθηκαν ξένες Φυλές. Ἐκδηλώνουνται δὲ καὶ τώρα ἀκόμα μὲ ὅλη τὴ μεγαλοπρέπεια, τὴ γραφικότητα, τὴν ἐθιμοτυπία καὶ τὴν τάξι τους.

Χιλιάδες εἶναι οἱ ἀναμνήσεις ἀπὸ τὸν ἀγαπημένο μας τόπο, δεμένες ὅλες μὲ τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων του. Οἱ γεροντότεροι αὐτὲς μᾶς παρέδωκαν σὰν βαρειὰ κληρονομιά. Χρέος μας νὰ τὶς διαφυλάξωμε κι' ἐμεῖς καθαρὲς κι' ἀμόλυντες. Νὰ τὶς παραδώσωμε στὰ παιδιὰ καὶ στὰ ἐγγόνια μας σὰν πνευματικὴ παρακαταθήκη, σὰν πνευματικὴ τροφή.

Ἡ Φυλή μας μεγάλωσε μέσα στοὺς πολέμους κι' ἔννοιωσε ὅλες τὶς ἐπιδρομὲς τῶν ξένων κατακτητῶν, γιὰ πάρα πολλὰ χρόνια. Ὅμως δὲν

ξέχασε οὔτε τὴν καταγωγὴ οὔτε τὰ ἤθη καὶ ἔθιμά της. Διατήρησε τὸν Ἑλληνικὸ χαρακτήρα καὶ τὰ προτερήματά της καὶ κράτησε τοὺς ἱστορικοὺς δεσμοὺς μὲ τοὺς παλιοὺς καὶ μακρυνοὺς προγόνους μας.

Καθένας ἔχει τὶς Θρησκευτικὲς ἀντιλήψεις του — σὰν Χριστιανός — καὶ προσπαθεῖ νὰ συμμορφώνεται μὲ τοὺς Κανόνες καὶ τὰ Διδάγματα τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας. Πλὴν ὅμως διατηρεῖ καὶ ἰδέες, ποὺ εἶναι ἀντίθετες πρὸς τὸ Χριστιανικὸ Πνεῦμα, ἰδέες κληρονομημένες ἀπὸ τοὺς Προγόνους του τῶν ἀρχαιοτάτων Χρόνων καὶ ποὺ παρέμειναν ὡς τὴν ἐποχή μας ἀπαράλλαχτες, ὅπως τὶς εἶχαν δημιουργήσει καὶ τὶς εἶχαν ζήσει οἱ Πρόγονοί μας. Καὶ πιστεύει καὶ στὶς δυό, χωρὶς νὰ ξεχωρίζη τὴ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη, χωρὶς νὰ αἰσθάνεται καμμιὰ ἀντίφαση.

Ἀπὸ τὴν τελετὴν υἱοθεσίας ὑπὸ τοῦ Δήμου Δραπετσῶνος Πειραιῶς τῆς Κοινότητος Κτισμάτων Ἰωαννίνων.

Τὸ "ΠΩΓΩΝΙ" εἶναι ἕνα ὀρεινὸ κομμάτι στὴ Β.Δ. γωνιὰ τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων, πάνω στὴν ὀροθετικὴ γραμμὴ ἐλευθέρας καὶ Βορείου Ἠπείρου (πάνω στὰ σημερινὰ σύνορα μὲ τὴν Ἀλβανία), συγκροτημένο σήμερα ἀπὸ 38 χωριὰ — μικρὰ καὶ μεγάλα — ἄλλα σκαρφαλωμένα στὶς πλαγιὲς τῆς Νεμέρτσικας, τοῦ Μακρύκαμπου, τοῦ Μποζόβου (νῦν Πωγωνάτου), τοῦ Κουτσόκρανου καὶ τοῦ Κασιδιάρη κι' ἄλλα σὲ χαμηλώματα. Ὅλα ὄμορφα καὶ νοικοκυρεμένα, ποὺ μαρτυροῦν μιὰ παλιότερη πλούσια ἐποχή, μεγάλη ἀρχοντιά, πολιτισμὸ καὶ καλοπέραση.

Ἀπὸ τὸ "Παλιὸ Πωγώνι" μένουν ἀκόμα σκλαβωμένα 7 χωριά: Σωπική, Σχωριάδες, Πολύτσανη, Χλωμό, Τσιάτιστα, Μαυρογέρι καὶ Ὀψάδα. Ὅλα πλούσια ἀρχοντοχώρια μὲ ἄφθαστο πολιτισμό. Τώρα οἱ περισσότεροι κάτοικοί του βρίσκουνται μακρυά τους, σὰ ξεσπιτωμένοι, στὴν ξενητειὰ καὶ τ' ἀντικρύζουν ἀπὸ τὶς πυραμίδες τῶν Δρυμάδων, κάθε φορά, ποὺ ἔρχουνται στὸν τόπο μας νὰ προσκυνήσουν τὸ Πατρικὸ χῶμα.

Κάθε χωριό, κάθε ἐποχὴ παίρνει νέα ζωὴ κι' ὀμορφιά. Ὡς τὸν πόλεμο τοῦ 1940 ὅλα τὰ χωριὰ γέμιζαν ἀπὸ ἐργατικοὺς κι' ἀπὸ ξενητεμένους ἀνθρώπους. Μετὰ τὸν πόλεμο καὶ τὴ διαρπαγὴ τῶν ὑπαρχόντων τους ἀπὸ τοὺς Κατακτητὲς καὶ τοὺς συμμορίτες, σκόρπισαν στὶς πολιτεῖες καὶ στὸ ἐξωτερικό. Τώρα ἀπόμειναν, σὰν μόνιμοι κάτοικοι, πολὺ ὀλίγοι, ἀγωνιζόμενοι νὰ κρατήσουν τὸν τόπο ζωντανό.

Τὸ χῶμα μας μᾶς κρατάει ἐδῶ. Κάτω ἀπὸ αὐτὸ κρύβεται ἡ μεγάλη μας καταγωγή. Ἀπ' ἐκεῖ ἀρχίζουν οἱ ρίζες τοῦ ἑαυτοῦ μας. Γι' αὐτό, ὅταν φεύγωμε, νοσταλγοῦμε περισσότερο τὸ χῶμα καὶ τοὺς τάφους τῶν Προγόνων μας. Ἐκεῖ φέγγουν οἱ ἀρχαῖες μέρες. Μέσα στὰ μόρια τῆς ὕλης περνάει κι' ἁπλώνεται τὸ φῶς τῶν Προγόνων μας. Στὰ γεράματα ὅλοι ὀνειρεύουνται τὴν ἐπιστροφή. Ἡ ἀθανασία φέγγει μέσα ἀπὸ τὸ Πάτριο χῶμα. Σ' αὐτὸ ἀνθοφορεῖ ἡ ψυχή. Ἡ γῆ εἶναι ὕλη, ποὺ γίνεται δύναμι στὶς φλέβες μας. Τὸ χωριὸ εἶναι τὸ λίκνο μας. Οἱ θρύλοι εἶναι οἱ αἱμοφόρες φλέβες τῆς καταγωγῆς μας. Ὅλα τὰ βουνὰ τοῦ Πωγωνιοῦ ἀνασαίνουν τὴν πίκρα ἀπὸ τὰ μέρη τῶν πυραμίδων. Οἱ ἄνθρωποι ομίγουν τὴν ψυχὴ τῶν ἀλυτρώτων ἀδελφῶν μας Βορειοηπειρωτῶν. Ἀποκρυπτογραφοῦν τὶς χειρονομίες καὶ τὰ νεύματά τους. Νοιώθουν τὸν πόνο τους κι' ἀγωνίζουνται γιὰ τὴ Λευτεριά τους.

Τὰ Πωγωνήσια ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ Γάμου ξεκινοῦν ἀπὸ μιὰ παλιὰ ἐποχή, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα ἔθιμα. Ἴσως ἀπὸ τὴ Βυζαντινὴ ἢ μεταβυζαντινὴ ἐποχή. Εἶναι δὲ πολὺ πλούσια καὶ παρέμειναν αὐτούσια, σχεδόν, ὡς τὰ

Ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψη τοῦ τότε Πρωθυπουργοῦ Κ. Καραμανλῆ στὴν περιφέρεια Πωγωνίου.

τελευταῖα χρόνια, δηλ. ὡς τὸ Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο καὶ συγκεκριμένα ὡς τὸ συμμοριτοπόλεμο, πού, ἐξ αἰτίας του, διασκορπίστηκαν οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς, ἐγκαταλείψαντες τὰ πάντα. Ἐγκατέλειψαν τὰ πλούσια νοικοκυριά τους, ποὺ εἶχαν δημιουργήσει μὲ τὸν τίμιο ἱδρῶτα τους καὶ τὴ σκληρὴ ἐργασία στὴν ξενητειά. Ἀναγκάστηκαν νὰ πουλήσουν, γιὰ λίγο καλαμπόκι, ὅ.τι εἶχαν ἀγοράσει μὲ χρυσὸ καὶ νὰ διασκορπίσουν τὰ ζωντανά τους καὶ τὶς πλούσιες προῖκες τῶν κοριτσιῶν τους — ὅσες εἶχαν γλυτώσει ἀπὸ τὴ διαρπαγὴ τῶν συμμοριτῶν — καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν οἰκογενειακῶς στὶς πόλεις.

Ἔτσι, ὅλες ἐκεῖνες οἱ ὄμορφες "Πωγωνήσιες φορεσιές", οἱ τόσο ἐπιβλητικές, ποὺ τόσα χρόνια στόλιζαν τὰ "Πωγωνήσια κορίτσια καὶ τὶς νυφάδες", σκορπίστηκαν στὰ "καμποχώρια" γιὰ τὴν ἐπιβίωσι τῶν ἀνθρώπων τοῦ Πωγωνίου κατὰ τὰ σκληρὰ χρόνια τῆς Κατοχῆς καὶ τοῦ συμμοριτοπολέμου.

Οἱ ὀλίγες "Πωγωνήσιες φορεσιές", ποὺ διαφυλάχτηκαν στὶς πόλεις καὶ στὰ χωριά, στολίζουν τὰ κορίτσια μας στὶς Ἐθνικὲς μας Γιορτές, στὰ Πανηγύρια καὶ στὶς ἄλλες Λαϊκές μας ἐκδηλώσεις καὶ ἀποτελοῦν ἀνάμνησι στὸν περασμένο καιρό, σὰν Λ α ϊ κ ὸ π ρ ο σ κ ύ ν η μ α.

Ὁ ταξιδεμὸς τῶν ἀνδρῶν εἶχε ἀρχίσει πρὶν ἀπὸ τὸ 1820. Τὸ Βουκουρέστι, Γαλάζι, Κωστάνζια καὶ ἄλλοι τόποι τῆς Βλαχιᾶς, ἡ Πόλι (Κωνσταντινούπολις), ἡ Σμύρνη, ἡ Προύσσα κι' ἄλλες πόλεις τῆς Ἀνατολῆς, ἡ Αἴγυπτος, τὸ Σουδὰν κι' ἄλλοι τόποι τῆς Ἀφρικῆς, ἡ Ἀμερικὴ κι' ἄλλοι τόποι τοῦ Ἐξωτερικοῦ καὶ τοῦ Ἐσωτερικοῦ ἦταν τὰ κέντρα τῶν ταξιδεμένων Πωγωνησίων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα μετέφεραν συνεχῶς τὸν πλοῦτο τῆς ξενητειᾶς.

Ἡ σκέψις ὅλων τῶν ξενητεμένων ἦταν "ὁ γυρισμὸς στὸ χωριό", οἱ δικοί του, τὸ Πατρικὸ σπίτι, ἡ παντρειὰ τῶν παιδιῶν τους. Κανένα ἀπὸ τὰ ταξιδεμένα χωριατόπουλα δὲν παντρεύονταν στὴν ξενητειά. Τὸ θεωροῦσαν μεγάλη προσβολὴ γιὰ τὴν οἰκογένειά τους, γιὰ τοὺς δικούς τους. Ἔφευγε ἀπὸ τὸ χωριὸ ἀμούστακο παιδί, γιὰ νὰ ξαναγυρίση ἡλικιωμένο καὶ γεροδεμένο παλληκάρι στὰ ἴδια χώματα, ποὺ γεννήθηκε, νὰ ξαναϊδῆ τὴ μάννα του καὶ ὅλους τοὺς δικούς του — συγγενεῖς καὶ φίλους — ἀγαπητοὺς χωριανούς, ποὺ ἡ ἀνάγκη τῆς ξενητειᾶς, τὸ ἔκαναν νὰ τοὺς ἀφήση τόσα χρόνια στὸ χωριό.

Μὲ συντροφιὰ παντοτεινὴ "τὴν εὐχὴ τῆς Μάννας του", δούλευε σκληρὰ καὶ τίμια, γιὰ νὰ δοθῆ ὁ καιρὸς νὰ ξαναγυρίση κάποτε στὸ ἀγαπημένο του σπίτι, νὰ δημιουργήση τὴν οἰκογένειά του, νὰ τὸν χαρῆ ἡ πικραμένη μάννα του, οἱ δικοί του. Νὰ ξαναγυρίση στὸ χωριὸ τιμημένος κι' ἀμόλυντος, ἄσπιλος, ξεπλάνευτος ἀπὸ τὰ κάλλη τῆς ξενητειᾶς, ἁγνός...

Κάθε νέος ὠνειρεύονταν μιὰ ἁγνὴ χωριατοπούλα, γιὰ σύντροφο σὲ ὅλη του τὴ ζωή. Τὴν ἄξια χωριατοπούλα μὲ τὰ ροδοκόκκινα μάγουλα, μὲ τὸ περήφανο καὶ καμαρωτὸ περπάτημά της, μὲ τὸ καθαρὸ χαμόγελό της, τὸ ἄδολο, τὸ γλυκό, μὲ ὅλες τὶς χάρες της.

Στὴν ξενητειά, ποὺ βρίσκονταν, ἄκουε πάντα μέσα του τὸ ὄμορφο τραγούδι τῆς χωριατοπούλας, ποὺ — μικρὴ μὲ τ' ἄλλα κορίτσια τοῦ χωριοῦ — τραγουδοῦσε κάθε Κυριακὴ καὶ γιορτὴ στ' ἁλώνια τοῦ χωριοῦ, παίζοντας τὶς "νυφάδες" κι' ἄλλα ξέγνοιαστα παιγνίδια, ἢ στὸ δρόμο, πηγαίνοντας στ' ἀμπέλια ἢ γιὰ ξύλα στὸ λόγγο, ἢ ν' ἀνάψουν τὰ καντήλια στὰ ἐξωκκλήσια τοῦ χωριοῦ.

Κάθε κορίτσι ὠνειρεύονταν νὰ γίνη μιὰ καλὴ νυφούλα, νὰ φορέση τὴ "νυφικὴ στολή" μ' ὅλα τὰ χρυσᾶ στολίδια της καὶ τὴ χρυσῆ "Κορώνα" στὸ κεφάλι της, γιὰ νὰ φανῆ:

«Βασίλισσα τῶν γυναικῶν, Σουλτάνα τῶν Κυράδων
στολίδι τῶν ἀρχόντισσων, διαμάντι τῶν νυφάδων...».

Νιόνυφη Πωγωνήσια

Νὰ καμαρώση σὰν τό... "μπουμπούκι τῆς τριανταφυλλιᾶς..." μπροστὰ στοὺς δικούς της, ἀνάμεσα στὶς ἀγαπημένες φιλινάδες της, δίπλα στὸ σύντροφό της. Σὰν ἔφτανε στὴν ἡλικία αὐτή, ποὺ ὅλες οἱ νιὲς παντρεύουνται, μὲ μεγάλη ἀνυπομονησία περίμενε τὴ μεγάλη καὶ ἱερὴ αὐτὴ ὥρα. Στὸ νοῦ της περνοῦσαν οἱ νέοι τοῦ χωριοῦ — ὅσοι εἶχαν ἀπομείνει ἐδῶ κι' ὅσοι βρίσκονταν στὸ ταξίδι. Γνωρίζονταν ἀπὸ μικρὰ παιδιά, ὅταν πήγαιναν μαζὶ στὸ ἴδιο σχολεῖο. Μαζὶ ἔπαιζαν τότε τὰ παιδικά, ἀθῶα κι' ἀπονήρευτα τὰ παιγνίδια τους στὴ ρούγα τοῦ χωριοῦ, στ' ἁλώνια, στὶς πρασινάδες. Ἐκεῖ τὰ δρόσιζε ἡ δροσιὰ τῆς αὐγῆς, τὰ ζωογονοῦσε ὁ καθαρὸς καὶ μυρωμένος ἀγέρας καὶ τὰ στεφάνωναν τὰ ροδοπέταλα τῶν λουλουδιῶν, καθὼς ἔπεφταν ἀπ' τ' ἀνθισμένα δέντρα, μὲ τὸ πρῶτο φύσημα τοῦ ἀγέρα.

Ὁ Γάμος εἶναι ἡ πιὸ εὐτυχισμένη μέρα δυὸ νέων. Μὲ τὸ Γάμο ἑνώνουνται οἱ δυὸ νέοι (ἀγόρι καὶ κορίτσι) "...εἰς σάρκαν μίαν...", ὅπως μᾶς ἀναφέρει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος στὶς περικοπὲς τῶν Ἐπιστολῶν του, ποὺ ἀκοῦμε τὴν ἡμέρα τοῦ Γάμου. Ὁ Γάμος εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ ἑπτὰ Μυστήρια τῆς Θρησκείας μας καὶ μάλιστα τὸ σπουδαιότερο. Εἶναι ἡ κορωνίδα ὅλων τῶν ἄλλων Μυστηρίων. Γιατὶ στέκεται πάνω ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα. "Τὸ Μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστί..." μᾶς λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Γιατὶ ἀπὸ τὸ Γάμο, ἀπὸ τὸν ὁποῖον πηγάζει τὸ τίμιον ζεῦγος, ξεκινοῦν καὶ πηγάζουν καὶ τελοῦνται καὶ σέβουνται ὅλα τ' ἄλλα.

Μὲ τὸ Γάμο ἀνταμώνουν τὸ βίο τους γιὰ πάντα καὶ γεύουνται ἀπὸ τὸ ἴδιο ποτήρι τὶς χαρὲς καὶ τὶς λύπες, τὸν κόπο καὶ τὸν πόνο καὶ κάμουν τὸν τίμιο ἱδρῶτα τους ζωογόνο νερό, γιὰ νὰ ποτίσουν τὸ δέντρο τῆς Ἑλληνοχριστιανικῆς οἰκογενείας, γιὰ νὰ τροφοδοτήσουν κατόπι τὴ Φυλὴ καὶ τὸ Ἔθνος.

Γιὰ τὸν νέον ἡ παντρειὰ δὲν παρουσιάζει τὴν πρώτη καὶ μεγάλη ἀνάγκη. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἀκοῦμε πολλὲς φορὲς τὴ μάννα τοῦ νέου: "Θὰ παντρευτῆ μὲ τὸν καιρό του. Μήπως εἶναι κορίτσι καὶ δὲν μοῦ τὸ πάρουν;".

Τὸ βάρος ὅλο ἔπεφτε στὸ κορίτσι. Ἡ ἀποκατάστασι τοῦ κοριτσιοῦ ἦταν ἡ μεγαλύτερη φροντίδα τῶν γονέων του. Γι' αὐτό, ὅταν τὸ κορίτσι ἔφτανε στὰ 14 - 17 χρόνια του ἔπρεπε νὰ παντρευτῆ. Νὰ βρῆ ἕνα καλὸ σύντροφο τῆς ζωῆς του, ἕνα παιδὶ τίμιο καὶ ἐργατικό, φρόνιμο καὶ νοικοκυρόπαιδο, μὲ ψηλὸ παράστημα καὶ λεβέντικο παρουσιαστικό, εἴτε ἀπὸ τὰ παιδιά, ποὺ ἔμεναν στὸ χωριό, εἴτε ἀπὸ τὰ ταξιδεμένα, ἀνάλογα μὲ τὰ χαρίσματα τὰ δικά της, γιὰ νὰ γίνεται ὁ συμβιβασμός. Να ταιριάζουν. Σὲ πολλὲς περιπτώσεις τὰ κορίτσια τὰ πάντρευαν καὶ στὰ 12 χρόνια τους, γιατὶ ἔτσι ταίριαζε στοὺς γονεῖς τοῦ κοριτσιοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ νέου.

Δύσκολα χρόνια περνοῦσαν οἱ γονεῖς ποὺ εἶχαν πολλὰ κορίτσια καὶ δυσκολεύονταν νὰ τὰ παντρέψουν.

— Σὰν ἔχης πολλὲς κοπέλλες εἶσαι ὑποχρεωμένος νὰ φιλᾶς καὶ τὴν πόρτα τοῦ ὀχτροῦ σου ἀκόμα, ἔλεγαν οἱ γονεῖς τους.

Ἂν τὸ κορίτσι περνοῦσε τὰ 20 χρόνια του καὶ δὲν παντρεύονταν, γιὰ ὁποιαδήποτε αἰτία, περνοῦσε στὴν κατηγορία τῆς "γεροντοκόρης". Τὸ θεωροῦσαν καὶ τὄλεγαν "ἀπαργιασμένη" ἢ "παλιοπαργιασμένη", δηλ. ἀφημένη, μὴ ὑπολογίσιμη, ἀζήτητη.

Σὲ κάθε χωριὸ ὑπάρχουν "οἰκογενειακὲς διακρίσεις" καὶ "κοινωνικὲς τάξεις". Ἐργατικοί, γεωργοί, ἐμπορευόμενοι, κτηματίες, γραμματισμένοι κ.λ.π.". Ὁ δεσμὸς τῶν δύο νέων γίνονταν — μᾶλλον — κατὰ τὴν κοινωνικὴν τάξιν. Δὲν ἀποκλείονταν ὅμως καὶ μεταξὺ διαφορετικῶν. Αὐτὸ ἦταν ζήτημα τῶν γονέων, τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ κοριτσιοῦ.

Μία παροιμία λέει: "Ταίριασαν καὶ συμπεθέριασαν".

Πάντως, σὲ ὁποιαδήποτε περίπτωσι τοῦ δεσμοῦ αὐτοῦ, ἔπρεπε νὰ ὑπάρχουν εἰδικὰ προσόντα καὶ διακριτικὰ μεταξὺ τῶν δύο νέων: εὐγένεια, τιμιότης, καλὸς χαρακτήρας, καλὴ συμπεριφορά, ἦθος κ.λ.π. γιὰ νὰ χαρακτηρίζουνται τόσο ὁ νέος, ὅσο καὶ ἡ νέα σὰν περιζήτητοι, ξεχωριστοὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

«Τὸ παλληκάρι τὸ καλὸ θέλει καλὴ γυναίκα
νὰ ξέρη ρόκα κι' ἀργαλειό, νὰ ξέρη νὰ κεντάη...».

ΜΕΡΟΣ Α΄

Τὸ προξενειὸ

Ἡ ἕνωσις τῶν δύο νέων ἄρχιζε ἀπὸ τὸ "Προξενειό", εἴτε τοῦτο γίνονταν ἀπὸ τοὺς γονεῖς ἢ συγγενεῖς τοῦ παιδιοῦ πρὸς τοὺς γονεῖς τοῦ κοριτσιοῦ ἢ ἀντίθετα.

Οἱ χωριανοί, σὰν γνώριμοι ἀπὸ τὰ παιδικά τους χρόνια, δεμένοι μὲ τὴν παιδικὴ φιλία, τὶς χωριανικὲς διασκεδάσεις στὸ χωριὸ ἢ στὴν ξενητειά, τὰ ζιαφέτια, τὶς διάφορες ἄλλες ὁμαδικὲς ἐκδηλώσεις, τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα τοῦ χωριοῦ, προσπαθοῦσαν νὰ συμπεθεριάσουν, παντρεύοντας τὰ παιδιά τους μὲ τὰ κορίτσια τοῦ χωριοῦ, ποὺ τἄξεραν ἀπὸ μικρά. Ἁπλοῖ στὶς σκέψεις τους, σοβαροὶ στὴ δουλειά τους, πιστοὶ στὰ λόγια τους. Ἡ καλὴ παρέα, τὸ καλὸ κι' εὐχάριστο "μουαμπέτι", ἡ καλὴ καρδιά, τὸ φιλότιμο, ἡ ἀμοιβαία ἐκτίμησις κ.λ.π. ἔφερναν πολλὲς φορὲς πολὺ κοντὰ δυὸ χωριανοὺς καὶ τοὺς ἀντάμωναν γιὰ πάντα μ' ἕνα συγγενικὸ δεσμό. Ἀνταμώνουνταν δυὸ οἰκογένειες μὲ τὸ συνοικέσιο τῶν παιδιῶν τους. Ὁ λόγος ἦταν σφραγῖδα ἀνεξίτηλη. Τὸν ἔδιναν καὶ δὲν τὸν ξανάπαιρναν. Λόγο, γιὰ τὴν ἕνωσι καὶ τὴν εὐτυχία τῶν παιδιῶν τους. Μόνοι τους δυὸ ἄνδρες ἀποφάσιζαν.

Κατὰ τὰ πατροπαράδοτα ἔθιμα, δὲν ἐπιτρέπονταν στὸ νέο νὰ βρῇ, νὰ διαλέξῃ μόνος του, τὴ μέλλουσα γυναίκα του — τὴ νύφη — κατὰ τὴν κοινὴ ἔκφρασι, γιατὶ αὐτὸ ἦταν ἀντίθετο πρὸς τοὺς οἰκογενειακοὺς θεσμοὺς καὶ παραδόσεις καὶ ἐσήμαινε "κατάλυσι τῶν οἰκογενειακῶν θεσμῶν" καὶ ἀνυπακοὴ πρὸς τοὺς γονεῖς του, ποὺ "περίμεναν ν' ἀνοίξῃ τὸ σπίτι τους".

Ὁ νέος ἔπαιρνε γιὰ γυναίκα του τὴ νέα, ποὺ τοῦ ὑπόδειχναν οἱ γονεῖς του. Ζοῦσαν ὅλοι μαζὶ στὸ πατρικὸ σπίτι μ' ὅλα τ' ἄλλα ἀδέλφια σὲ μιὰ Πατριαρχικὴ οἰκογένεια, εὐλογημένη κι' εὐτυχισμένη, ποὺ τὰ μέλη

Ἡ πατριαρχικὴ οἰκογένεια Τζέτη (νῦν Ζωΐδη) στὸ Δολό (1903).

της, πολλὲς φορὲς ἔφταναν τὰ 20 - 25, μὲ ἀρχηγὸ τῆς οἰκογενείας τὸν παπποῦ ἢ τὸν πατέρα, στὸν ὁποῖον ὤφειλαν ὅλοι "τυφλὴ ὑπακοὴ καὶ ἀπεριόριστο σεβασμό".

Ἂν ὅμως ὁ νέος, παραβαίνοντας τοὺς ἱεροὺς καὶ ἀκαταλύτους νόμους καὶ οἰκογενειακὲς παραδόσεις, διάλεγε μόνος του τὴ νέα, χωρὶς τὴ συγκατάθεσι τῶν γονέων του, τότε ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ ἐγκαταλείψη τὸ πατρικὸ σπίτι καὶ νὰ ἐγκατασταθῆ στὸ σπίτι τῆς ἐκλεκτῆς του ὡς "ἐσώγαμπρος" χωρὶς τὴν εὐχὴ τῶν γονέων του, χωρὶς καμμιὰ οἰκογενειακὴ ἐπαφή, γιατὶ ἡ πρᾶξις αὐτὴ ἀποτελοῦσε μεγάλη προσβολὴ καὶ ἐντροπὴ γιὰ τὴν οἰκογένεια καὶ ὅλους τοὺς δικούς του.

"Ἐσώγαμπροι" σὲ χωριανικὰ σπίτια ἢ σὲ ἄλλα χωριὰ πήγαιναν παιδιὰ τοῦ χωριοῦ ἢ ἀπὸ τὰ ἄλλα χωριὰ μὲ τὴν εὐχὴ καὶ τὴν ἐντολὴ τῶν γονέων τους, σὲ σπίτια, ποὺ εἴτε τὸ κορίτσι ἦταν μοναχοκόρη καὶ οἱ γονεῖς του εὐκατάστατοι, εἴτε γιατὶ στὸ πατρικὸ σπίτι ἦταν παντρεμένα καὶ ἄλλα μεγαλύτερα ἀδέλφια του καὶ τώρα ἡ οἰκογένεια θὰ μεγάλωνε περισσότερο καὶ τὸ σπίτι θὰ ἦταν στενόχωρο, γιὰ νὰ χωρέση ὅλους, εἴτε γιατὶ ἦταν ὀρφανὸ κι' ἀπροστάτευτο παιδί, εἴτε, τέλος, πολὺ φτωχὸς στὸ χωριό του, ἀλλὰ τίμιος καὶ ἐργατικός, πάντοτε μὲ τὴ συγκατάθεσι τῶν γονέων του ἢ συγγενῶν.

Στὸ "Προξενειό" τὴν πρωτοβουλία τὴν εἶχαν οἱ γονεῖς καὶ οἱ συγγενεῖς τοῦ παιδιοῦ ἢ τοῦ κοριτσιοῦ. Αὐτοὶ διάλεγαν τὸ κορίτσι, ποὺ ταίριαζε στὸ παιδί. Τὄβλεπαν νὰ χορεύη κάποια γιορτὴ στὸ χοροστάσι, σὲ κάποιο πανηγύρι, σὲ κάποια ἄλλη χαρά, σὲ ἐπίσκεψι, στὴ βρύσι τοῦ χωριοῦ, στὸ διάβα του, στὶς διάφορες ἀγροτικὲς δουλειές, στὶς ἀπασχολήσεις τοῦ σπιτιοῦ του, στὸ νοικοκυριό του. Τὸ καμάρωναν, τὸ χαίρονταν, τὸ ἐκτιμοῦσαν γιὰ τὴν καλὴ συμπεριφορά του, γιὰ τὴν εὐγένεια. Τοὺς φαίνονταν ξεχωριστὸ ἀπ' τ' ἄλλα. Μὲ χαρίσματα πολλά. Ἐργατικό, τίμιο, πρόσχαρο, ἄξιο γιὰ σύντροφος τοῦ παιδιοῦ τους.

Ἐκτιμοῦσαν τὸ ἐργατικὸ παιδί, τὸ ἔξυπνο, τὸ νοικοκυρόπαιδο. Τὸ παιδὶ μὲ τὰ πολλὰ χαρίσματα. Τὸ μεγαλωμένο μὲ τὶς συμβουλὲς τῶν γονέων σ' ὅλες τὶς ἀγροτικὲς δουλειὲς ἢ σὲ ἄλλες ἐργασίες. Ἀλλὰ καὶ τὸ γραμματισμένο. Τὸ ταξιδεμένο.

Ἡ σκέψι ἔπαιρνε τὴ μυστικὴ συζήτησι στὸ σπίτι μεταξὺ μόνο τῶν γονέων τοῦ παιδιοῦ ἢ τοῦ κοριτσιοῦ κι' ἀποφασίζονταν νὰ γίνη ἡ προξενειὰ (τὸ προξενειό).

Προξενειὲς γίνονταν ὄχι μόνο μέσα στὸ χωριό, ἀλλὰ καὶ στ' ἄλλα χωριὰ τοῦ Πωγωνίου, ποὺ οἱ ἄνθρωποι ἦταν γνωστοὶ καὶ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμά τους ἦταν τὰ ἴδια.

Προξενειὲς δὲ γίνονταν εὔκολα σὲ παιδιά, ποὺ ἔμεναν στὰ "καμποχώρια τῆς Δερόπολης", γιατὶ τὰ χωριὰ αὐτὰ εἶχαν σκληρὲς δουλειὲς στὸν κάμπο καὶ τὰ Πωγωνήσια κορίτσια δὲν ἄντεχαν σ' αὐτές. Δὲν ἦταν μαθημένες καὶ σκληραγωγημένες. Μόνο στὴν ἀνάγκη μποροῦσε νὰ γίνη αὐτό.

Πλέκοντας τὰ προικιά της

Ἐξ ἄλλου ὑπῆρχε διαφορὰ στὰ ἤθη καὶ ἔθιμα καθὼς καὶ στὴ φορεσιά. Ἡ Πωγωνήσια κοπέλλα μὲ τὰ λεπτὰ αἰσθήματα, τὸ λεπτὸ χαρακτήρα της, μὲ τὸ δίκιο της θὰ εἶχε τὸ πικρὸ παράπονο σὲ ἕνα τέτοιο συνοικέσιο. Δὲ θὰ μποροῦσε νὰ βαστάξη τὸν ἀναμμένο κάμπο καὶ δὲ θἄσβηνε ποτὲ τὴ δίψα της μὲ τὸ ζεστὸ νερό του.

Τὸ Δημοτικὸ τραγούδι εἶναι χαρακτηριστικό:

«Μάννα μὲ κακοπάντρεψες καὶ μ' ἔδωκες στοὺς κάμπους,
μὰ ἐγὼ τοὺς κάμπους δὲ βαστῶ, ζεστὸ νερὸ δὲν πίνω.
Κι' ἐκεῖ τρυγόνια δὲ λαλοῦν κι' ὁ κοῦκος δὲν τὸ λέει.
Οἱ κάμποι θέλουν ἄλογα καὶ τὰ βουνὰ λεβέντες...».

Φυσικὸ ἦταν ὁ νέος νὰ εἶχε ἐκτιμήσει κάποιο κορίτσι τοῦ χωριοῦ, ποὺ τὄβλεπε στὸ χορό, στὸ χοροστάσι, στὴν ἐκκλησία, στ' ἀμπέλια, σὲ συγγενικὰ σπίτια, στὸ δρόμο κ.λ.π.

Τὸ ἴδιο καὶ τὸ κορίτσι. Μεταξύ τους τὰ κορίτσια ἔλεγαν τὰ κοριτσίστικα μυστικά τους. Κρυφομιλοῦσαν γιὰ τὴ λεβεντιὰ τῶν παιδιῶν τοῦ χωριοῦ, γιὰ τὰ χαρίσματά τους. Κάθε μιὰ διάλεγε τὸ παλληκάρι, π' ὠνειρεύονταν γιὰ σύντροφό της. Στ' ἁλώνια τοῦ χωριοῦ, παίζοντας "τὶς νυφάδες" τραγουδοῦσαν τὰ τραγούδια τῆς ἀγάπης, ὅσα εἶχαν μάθει ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα κορίτσια κι' ἔσερναν τὸ χορὸ καμαρωτὲς - καμαρωτές, σὰ Νεράϊδες, ψιλοτραγουδώντας, γιὰ ν' ἀκούσουν τὰ παλληκάρια τοῦ χωριοῦ, νὰ βγοῦν στὰ ἀγνάντια, στὶς ροῦγες, στὸν Ἁγιάννη, στὸν Ἁγιώργη, στὰ ἁλώνια κοντά, νὰ τὶς καμαρώσουν.

Εἶναι ἀπὸ τὶς νεανικὲς ἐκεῖνες στιγμὲς μιᾶς περασμένης ἐποχῆς, ποὺ — ποιὸς λίγο, ποιὸς πολύ — περάσαμε, νοιώσαμε καὶ σκιρτήσαμε νεανικὰ — πάντοτε μέσα στὸ περιθώριο τῆς ἐπιτρεπομένης συμπεριφορᾶς καὶ τῆς παιδικῆς ἀφελείας — ὅλ' αὐτὰ ἐφήμερα, παιδιακίστικα, ἀφελῆ. Γιατί, πάντα, πάν' ἀπ' ὅλ' αὐτά, ὠρθώνονταν οἱ αὐστηρὲς ἱερὲς παραδόσεις καὶ οἱ ἀπαράβατοι οἰκογενειακοὶ κανόνες, ποὺ ἀποτελοῦσαν τὸ βάθρο τῆς οἰκογενειακῆς εὐτυχίας καὶ συνοχῆς.

Ἡ "προξενειά" ἔπρεπε νὰ γίνη μὲ κάθε μυστικότητα καὶ ἐπιφύλαξι. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ πρόσωπα, ποὺ ἀναλάβαιναν αὐτὴ τὴ δουλειά, ἔπρεπε νὰ εἶναι παντρεμένα, σοβαρά, ἡλικιωμένα καὶ ἀξιοπρεπῆ, γιὰ νἄχουν σοβαρότητα τὰ λόγια τους. Εὕρισκαν τὴν εὐκαιρία νὰ πᾶνε στὸ σπίτι τοῦ κοριτσιοῦ ἢ τοῦ παιδιοῦ κάποια ὥρα, ποὺ βρίσκονταν ἐκεῖ οἱ γονεῖς τους.

"Εἰδικοὶ Προξενητάδες" ἢ "Προξενῆτρες" δὲν ὑπῆρχαν, ὅπως ὑπῆρχαν ἀλλοῦ. Ὁ προξενητὴς ἦταν συγγενὴς τοῦ παιδιοῦ ἢ τοῦ κοριτσιοῦ καὶ εἶχε τὴν ἐντολὴ τῶν γονέων τους.

Κατὰ τὴν ἐπίσκεψι αὐτὴ ὁ προξενητὴς δὲν τηροῦσε ὡρισμένους τύπους καὶ τρόπους, ποὺ θὰ φανέρωναν τὴν ἀποστολή του. Ἦταν ντυμένος σιὰ γιορτινά του, ξυρισμένος καὶ γενικὰ παρουσίαζε ἐμφάνισι σοβαροῦ ἀνθρώπου. Μήτε γύριζε τὴ μιὰ κάλτσα του ἀνάποδα, μήτε ἄφηνε λυτὰ τὰ κορδόνια τῶν παπουτσιῶν του, ὅπως ἔκαναν ἀλλοῦ. Προσπαθοῦσε μόνο νὰ μὴ σκοντάψη στὶς πέτρες τοῦ δρόμου — γιατὶ πίστευε, πὼς θἄβρισκε ἄρνησι στὴν προξενειά — νὰ μὴ συναντήση στὸ δρόμο του μερικὰ πρόσωπα, ποὺ εἶχαν "κακὸ ἀστρικό", δηλαδὴ εἶχαν γεννηθῆ σὲ χρόνο κακοῦ ἀστερισμοῦ καὶ μποροῦσαν "μὲ τὸ μάτι" τους νὰ σὲ "ματιάσουν" καὶ νὰ μὴ γίνη ἡ προξενειὰ καί, μπαίνοντας, στὸ σπίτι τοῦ κοριτσιοῦ, νὰ πατήση στὸ κατώφλι μὲ τὸ δεξί του πόδι.

Στὰ χωριὰ τοῦ Πωγωνίου οἱ φιλικὲς ἐπισκέψεις, σὲ φιλικὰ σπίτια, εἶναι συνηθισμένες, τόσο κατὰ τὶς ὀνομαστικὲς γιορτές, ὅσο καὶ ἄλλες μέρες (Χριστού-

Στολὴ Πολύτσανης (Καλ. Κιτσάκη)

(1) Ὅλοι μας κυττάζομε γύρω μας διακριτικὰ ἢ ἀδιάκριτα. Κυττάζομε στὰ μάτια κάποιον, γιὰ νὰ τὸν γνωρίσωμε. Τὶς περισσότερες φορὲς γιὰ νὰ τὸν γνωρίσωμε ψυχικά. Ἄλλες φορὲς τὸν κυττάζομε παρατεταμένα — χαρούμενα ἢ πονηρά. Ὁ Ἀστυνόμος, ὁ Δικαστής, ὁ Ψυχολόγος, ὁ Γιατρός, ὁ Δάσκαλος, ὁ Φακίρης κλπ. ρίχνουν ἐπίμονα τὰ μάτια τους ἐπάνω μας, γιὰ νὰ διαβάσουν τὴν ψυχή μας, τὸν ἐσωτερικό μας κόσμο. Ὑπάρχει τὸ μάτι τοῦ νοικοκύρη, τοῦ ἀφέντη, ἀλλὰ καὶ τὸ μάτι τοῦ δούλου. Ὑπάρχει τὸ «καλὸ μάτι», ἀλλὰ καὶ τὸ «κακό».

Ἀπ' ὅλα τὰ ὄργανα τοῦ ἀνθρώπου, τὸ μάτι εἶναι ἐκεῖνο, ποὺ λέει πάρα πολλά, χωρὶς νὰ μιλάη. Αὐτὸ ἔχει τὴ δύναμι νὰ στέλλη δυνατὰ ὀφθαλμο - δυναμικὰ κύματα, ποὺ μποροῦν νὰ ἠλεκτρίσουν, νὰ καρφώσουν τὸν ἄλλον, νὰ ἐπιδράσουν (ψυχικὰ ἢ ἄψυχα) σὲ ἄλλο ἄτομο μὲ κάθε τρόπο, ὥστε νὰ ἐπιφέρουν ἄμεσα ἀποτελέσματα — ἔντονα ἢ δραστικά.

Ἔτσι, μποροῦμε νὰ βάλωμε κάποιον (ἢ κάποια) στὸ μάτι, νὰ τρῶμε κάποιον μὲ τὸ μάτι ἢ νὰ μᾶς τρώη κάποιος ἄλλος, νὰ ρίχνωμε κάπου μιὰ ματιὰ (γλυκειὰ ἢ πονηρή), νὰ κάνωμε γλυκὰ μάτια, νὰ κάνωμε ματιές, νὰ εἴμαστε ἀνοιχτομάτηδες, ν' ἀνοίγωμε τὰ μάτια κάποιου ἄλλου, νὰ γνωρίζωμε κάποιον μὲ κλειστὰ μάτια, νὰ

γεννα, Πρωτοχρονιά, Ἀποκριές, Πάσχα, Πανηγύρια κ.λ.π. Πάνω σ' αὐτὲς προστίθενται καὶ οἱ ἔκτακτες, οἱ τελείως φιλικές. Σὲ ὅλες τὶς περιπτώσεις οἱ νοικοκυραῖοι, χαρούμενοι κι' εὐγενικοί, καλοδέχονται τὸν ἐπισκέπτη.

ζαλίζωμε κάποιον μὲ τὰ μάτια μας ἢ νὰ μᾶς ζαλίζῃ ὁ ἄλλος μὲ τὰ δικά του (μὴ μὲ τηρᾶς στὰ μάτια, γιατὶ ζαλίζομαι....), νὰ κάνωμε μιὰ δουλειὰ μὲ κλειστὰ μάτια κ.λ.π.

Γιὰ ὅλα τὰ παραπάνω, οἱ διάφοροι Ψυχολόγοι, ποὺ ἀπασχολήθηκαν μὲ τέτοιες περιπτώσεις ὥς τὰ τελευταῖα χρόνια (1971), ἐξήγησαν, πὼς τὸ μάτι μας, ποὺ πολλὲς φορὲς ἀποτραβοῦμε ἀπὸ ντροπή, ἀπὸ κάποιον ἄλλον, κυττάζοντάς τον, εἶναι ἕνα μέσον φυσικοῦ ἐρεθισμοῦ. Κάθε ματιά, ποὺ ρίχνομε στὸν ἄλλον —φευγαλέα ἢ σταθερὴ— τοῦ προκαλεῖ στὸν ἐσωτερικό του κόσμο πολὺ βαθειὰ ἀναταραχή. Ἔτσι τὸ μάτι ἐκφράζει στὸν ἄλλον τὴν πρόθεσί μας, τὴ συμπεριφορά μας, ἐξηγεῖ τὶς ἀντιδράσεις καὶ τὶς ἐπιθυμίες μας, ἀνάλογα μὲ τὸν τρόπο, ποὺ κυττάζομε. Ἄλλα μάτια μᾶς τραβοῦν (ἔχουν ἑλκυστικὴ δύναμι) καὶ ἄλλα μᾶς ἀποστρέφουνται (ἔχουν ἀποστροφικὴ δύναμι).

Τὸ μάτι μπορεῖ νὰ προδώση μιὰ ἐσωτερικὴ ὄψι ὀργῆς, ἀπειλῆς, κυριαρχίας. Εἶναι ἀλήθεια, πώς, μεταξὺ δύο προσώπων, ποὺ βλέπουνται γιὰ πρώτη φορά, δημιουργεῖται μέσα τους μιὰ ψυχικὴ σύγκρουσις, ποὺ μοιάζει σὰν νὰ ἀναμετροῦνται δυὸ πυγμάχοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ ἕνας θὰ εἶναι νικητὴς καὶ ὁ ἄλλος νικημένος.

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ματιάζουν, κατὰ κάποιον τρόπο, γιατὶ στὴ ζωή τους θὰ συναντήσουν πολλὰ περιστατικά, ποὺ ἄθελά τους θὰ τοὺς κάνουν γλυκοὺς ἢ πονηρούς. Τὸ μάτι ὅμως αὐτῶν δὲν ἐκπέμπει δυνατὰ ὀφθαλμο δυναμικὰ κύματα, ποὺ μποροῦν «νὰ καρφώσουν» τὸν ἄλλον. Ἐκεῖνοι, ποὺ ἔχουν μεγάλη καὶ ἀσυνήθιστη ἐκφραστικὴ δύναμι, εἶναι τὰ ἀνώμαλα ἄτομα. Πρὸ παντὸς οἱ σχιζοφρενεῖς καὶ ἄλλοι ἐλαττωματικοὶ τύποι, πρὶν καταληφθοῦν ἀπὸ τὴν κρίσι τους, μιλοῦν μὲ τὰ μάτια τους. Αὐτοὶ «καρφώνουν» εὔκολα.

Οἱ Ψυχολόγοι, ποὺ ἀσχολήθηκαν μὲ τὸ «μάτιασμα», τὴ βασκανία, ὅπως συνήθως τὴ λέμε, κατέληξαν στὸ συμπέρασμα, πὼς ὁ ἄνθρωπος δὲ «ματιάζει» μόνο μὲ τὰ μάτια, ἀλλὰ καὶ μὲ τὶς γρήγορες κινήσεις τοῦ κεφαλιοῦ, μὲ τὸ τρεμούλιασμα — γρήγορες κινήσεις τοῦ σαγονιοῦ καὶ τῶν χειλιῶν του, ὅπως καὶ μὲ διάφορους μορφασμοὺς τοῦ προσώπου του. Τοὺς «τσακίρηδες» (ἐκείνους, ποὺ εἶχαν τὸ ἕνα μάτι μικρότερο ἀπὸ τὸ ἄλλο) ὅπως καὶ τοὺς «ἀλλοίθωρους» τοὺς ἀπέφευγαν νὰ τοὺς κυττάξουν στὰ μάτια, γιατὶ πίστευαν, ὅπως αὐτοὶ «ματιάζουν» πολὺ ἄσχημα. Ὅλοι αὐτοί, μὲ τὸ κύτταγμά τους, ἔκαναν καὶ πολλοὺς μορφασμοὺς τῶν χειλιῶν καὶ τοῦ προσώπου τους.

Οἱ ψεῦτες δὲ «ματιάζουνται» εὔκολα, γιατὶ ἀντέχουν περισσότερο καὶ σταθερώτερα «στὸ μάτι» τοῦ ἄλλου. Πολλὲς φορὲς στὰ παιγνίδια τους τὰ παιδιὰ λένε μεταξύ τους, ὅταν προσπαθῇ τὸ ἕνα νὰ γελάσῃ τὸ ἄλλο:

«Κύτταξέ με στὰ μάτια καὶ μὴ γελᾶς...».

Γιὰ ὅλα τὰ παραπάνω ὁ λαὸς ἐκφράζεται μὲ πολλὲς παροιμίες. 1. Κάποιον ἔβαλα στὸ μάτι.... 2. Μ' ἔφαγε μὲ τὸ μάτι.... 3. Εἶναι ἀνοιχτομάτης.... 4. Μόκανε γλυκὰ μάτια.... 5 Ν' ἀνοίξῃς τὰ μάτια σου.... 6. Μὲ κλεισμένα μάτια.... 7. Μὴ μὲ τηρᾶς στὰ μάτια, γιατὶ ζαλίζομαι.... 8. Ἔχει κακὸ μάτι καὶ ματιάζει... κ.λ.π....

Μὲ τὰ παραπάνω γίνεται φανερό, πὼς πολλοὶ μποροῦν «νὰ ματιάσουν» μὲ τὰ

Κατὰ τὶς γενικὲς ἐπισκέψεις γιὰ εὐχὲς μποροῦν νὰ παρευρεθοῦν ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τοῦ νοικοκύρη. Κατὰ τὶς μεμονωμένες ὅμως, ποὺ δὲν δικαιολογεῖται ἡ ἔκτακτη — ξαφνική — ἐπίσκεψις, κατὰ συνήθεια ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια, στὸ δωμάτιο τῆς φιλοξενίας δὲν παραμένουν

μάτια τους καὶ πῶς ἡ ἐκφραστική τους δύναμι εἶναι μεγάλη, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ εὐεργετήσουν ἢ νὰ καταστρέψουν ἄλλους.

Οἱ περισσότερες «ματιάστρες» ἦταν γυναῖκες. Ὀλίγοι ἦταν ἄνδρες. Σὲ κάθε χωριὸ ὑπῆρχαν τέτοιοι καὶ οἱ γεροντότεροι —τώρα— τοὺς θυμοῦνται καλά, γιατὶ οἱ περισσότεροι εἶχαν «ματιαστῇ» πολλὲς φορὲς στὰ παιδικά τους χρόνια, πρὸ πάντων τὶς Πασχαλιὲς καὶ τὰ πανηγύρια, ποὺ τύχαινε νὰ φορέσουν «τὰ καλά τους», φερμένα ἀπὸ τὴν Πόλι ἢ τὴν Ἀμερική. Ὅλα τὰ παιδιὰ καὶ τὰ κορίτσια, ὅπως καὶ οἱ νυφάδες, μὲ τὴ συμβουλὴ τῶν μεγάλων τοῦ σπιτιοῦ τους, προσπαθοῦσαν νὰ ἀποφύγουν στὸ δρόμο τὸ μάτι ὡρισμένων ἀνθρώπων τοῦ χωριοῦ, ποὺ ἦταν σημαδεμένοι «στὸ μάτιασμα». Ὅλοι γνώριζαν τὴν «Ὀφθαλμοδυναμία» τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν καὶ προσπαθοῦσαν νὰ ἀποφύγουν τά, ἐξ αἰτίας της, κακά.

Κάθε ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ «ματιαστῇ» (νὰ βασκαθῇ). Πρὸ πάντων τὰ μωρά, τὰ μικρὰ καὶ ὄμορφα παιδιά, οἱ λεχόνες γυναῖκες, οἱ νυφάδες καὶ ἄλλοι ἡλικιωμένοι ἀκόμα. Ἀλλὰ καὶ τὰ ζῶα ματιάζονται. Περισσότερο τὰ ὄμορφα καὶ παιγνιδιάρικα κατσίκια, ἀρνάκια, μοσχάρια καὶ πουλάρια. Καὶ γιὰ νὰ μὴ τὰ πιάνῃ ἡ βασκανία (τὸ μάτιασμα) κρεμοῦν στὸ λαιμό τους διάφορα ἀντιβασκανικά, τραχηλιές, κουμπουλόγια (χάντρες γυάλινες) καὶ τζιουλντάνια.

Καὶ τὰ μελίσσια ματιάζονται. Γι' αὐτὸ στὰ «γκριμπούρια» καὶ σ' ὅλο τὸ μελισσομάντρι κρεμοῦσαν ἀντιβασκανικά. Καὶ τὰ ἄψυχα ἀκόμα ντρομπολίτσες, καρδάρια, σπίτια, χωράφα, ἀμπέλια, κῆποι κ.λ.π. Καὶ γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὸ μάτιασμα κρεμοῦσαν —καὶ κρεμοῦν ἀκόμα— διάφορα ἀντιβασκανικά: σκόρδο (στὴ ντρομπολίτσα, στὰ καρδάρια καὶ ἀλλοῦ), ἄδειες σκορδαρμάθες —πλεξοῦδες— καυκάλια ἄδεια ἀπὸ σαλιγκάρια — περασμένα σὲ ἁρμαθιὰ σὰν πλεξοῦδες, καυκάλες ἀπὸ ἄλογα ἢ βόδια, σφηνωμένα σὲ κοντάρια (στὰ χωράφια, στοὺς κήπους καὶ στὰ ἀμπέλια), πέταλα ἀλόγου ἢ κέρατα βοδιοῦ ἢ κριαριοῦ (στὰ σπίτια) κ.λ.π. Ὅλοι φοβήθηκαν καὶ φοβοῦνται ἀκόμα τὴ βασκανία (τὸ μάτιασμα).

Ἀπὸ πολὺ παλιὰ χρόνια ὁ λαὸς κατέφευγε σὲ μαγικὰ μέσα (ἀντιβασκανικὰ) γιὰ νὰ τὴν προλάβῃ ἢ νὰ τὴ γιατρέψῃ.

1. Μὲ λόγια: Ἔφτυνε ἐλαφρὰ τὸ πρόσωπο ἢ τὸ ἀντικείμενο, ποὺ τὄκανε ἐντύπωσι, γιὰ νὰ μὴ τὸ βασκάνῃ. «Φτοῦ σου, νὰ μὴν ἀβασκαθῇς».

«Νὰ μὴν ἀβασκαίνεσαι...». (Αὐτὸ συνηθίζεται πολὺ τὰ καμποχώρια τῶν Ἰωαννίνων). «Φτῦσε, νὰ μὴ τὸ ματιάσῃς...» λέμε στὸν ἐπισκέπτη μας, ποὺ χαίρεται τὸ μωρό μας κ.λ.π.

«Σκόρδα στὰ μάτια σου...» λέμε σὲ κεῖνον, ποὺ θαυμάζει κάτι δικό μας. «Κλεῖσε τὰ μάτια σου...», λέμε σὲ κεῖνον, ποὺ θὰ τοῦ παρουσιάσωμε κάτι ὄμορφο...

2. Μὲ «Φυλαχτά»: (τζιουλντάνια ἢ τζουλμπένια), καμωμένα ἀπὸ μονοσκέλιδο σκόρδο, ἕνα κομματάκι κάρβουνο, θυμίαμα ἀπὸ τὸ «ἐξαιρέτω» τῆς λειτουργίας, ἕνα σπειρὶ λουλάκι, ἕνα κομμάτι κερὶ ἀπὸ τὶς λαμπάδες τοῦ Σταυροῦ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς, ἕνα σπειρὶ ἁλάτι ἀπὸ «σταυρώματα», ποὺ ἔκαναν οἱ «σταυρῶστρες» γυναῖκες, ἕνα νύχι ἀπὸ τυφλοπόντικα καὶ «Τίμιο ξύλο», ἂν εὕρισκαν. Ὅλα αὐτὰ τἄρραβαν σὲ μιὰ σακκουλίτσα τετράγωνη (4 Χ 4 πόντους) ἢ τρίγωνη, βουτη-

τὰ μικρὰ παιδιά, τὰ κορίτσια, οἱ νυφάδες καὶ ἄλλα πρόσωπα, μικρότερα ἀπὸ τὸ νοικοκύρη. Ἡ συνήθεια αὐτὴ κρατοῦσε ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, γιατί, τότε, οἱ ἐπισκέψεις εἶχαν καὶ ἄλλο γενικώτερο σκοπὸ καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ βρίσκουνται, στὴ συνομιλία τῶν γερόντων, οἱ μικρότεροι, γιὰ λόγους ἀσφαλείας.

γμένη ἀπὸ πρωτύτερα σὲ λυωμένο κερί. Τὸ φύλαγαν στὸν κόρφο τους, κρεμασμένο μὲ μεταξωτὴ κλωστὴ ἀπὸ τὸ λαιμό.

3. Μὲ «Φιδορρούτι» (ποκάμισο φιδιοῦ, ποὺ τὸ περιμάζευαν στὰ λιβάδια), καὶ ποὺ τὸ θεωροῦσαν πολὺ ἀποτελεσματικό), ἢ «φιδοκέρατο», ποὺ ἦταν δύσκολο νὰ τὸ βροῦν, γιατὶ τὰ φίδια στὸν τόπο μας δὲν ἔχουν κέρατα. Ὅμως στὴ Βοστίνα (ν. Πωγωνιανὴ) ὁ τουρκόγυφτος Σελῆμος, προμήθευε στοὺς ἀνθρώπους φιδοκέρατα, γιατὶ αὐτὸς γυρνοῦσε στὰ λόγγα καὶ ἔπιανε τὰ φίδια ζωντανά. Ὁ ἴδιος γιάτρευε καὶ τοὺς δαγκαμένους ἀπὸ φίδια ἀνθρώπους, ρουφώντας μὲ τὰ χείλη του τὸ δαγκαμένο μέρος. Τὸ φιδορρούτι καὶ τὸ φιδοκέρατο τὰ κρατοῦσαν στὸν κόρφο τους οἱ ἄνθρωποι, μέσα σὲ κλειστὴ σακκουλίτσα.

4. Μὲ ἀγριόχορτα, κληματσίδες, τετράφυλλα τριφύλια κ.λ.

5. Μὲ «σταυρώματα» καὶ «κρυφὲς προσευχές», ποὺ ἔλεγαν οἱ σταυρῶστρες γυναῖκες. Τέτοιες βρίσκονταν λίγες σὲ κάθε χωριό. Ὅλοι τὶς ἤξεραν καὶ πίστευαν στὴ δύναμί τους. Γιατὶ μερικὲς δὲν τὰ κατάφερναν καλὰ —ὅπως ἔλεγαν οἱ μαννάδες τῶν «σταυρωμένων παιδιῶν»— πού, μετὰ τὸ σταύρωμα, ἐξακολουθοῦσαν νὰ παραμένουν «ματιασμένα».

Τὸ «σταύρωμα» γίνονταν μὲ ἁλάτι. Ἡ «σταυρώστρα» ἔπαιρνε στὰ τρία δάχτυλά της ἕνα σπειρὶ ἁλάτι καὶ σταύρωνε τὸ μωρὸ ἢ ἄλλο πρόσωπο ἀκουμπώντας τὰ τρία δάχτυλά της στὸ μέτωπο, στὴν κοιλιά, στὸ δεξὶ καὶ ἀριστερὸ μέρος τοῦ στήθους (ὅπως κάνομε τὸ σταυρό μας), ἐπαναλαμβάνοντας τὰ σημεῖα αὐτὰ τρεῖς φορὲς καὶ λέγοντας «μυστικὰ» —ποὺ τώρα οἱ περισσότεροι τὴ γνωρίζουν— τὴν προσευχή:

«Κύριε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ καὶ Λόγε τοῦ Θεοῦ
Θεοτόκε Παναγιά, ἐλέησον τὸν δοῦλον σου».

Στὴ διάρκεια τῆς προσευχῆς ἡ σταυρώστρα, κυττάζοντας κατάματα τὸν «ματιασμένο», ἀναχασμιόνταν — σημάδι, πὼς τὸ μάτιασμα ἦταν μεγάλο κι' ἔφευγε κατὰ τὴν ὥρα τοῦ σταυρώματος καὶ τῆς προσευχῆς.

Μετὰ τὸ πρῶτο σταύρωμα τὸ σπειρὶ τὸ ἁλάτι τὸ πετοῦσε πίσω της.

Μὲ τὰ ἴδια τρία δάχτυλά της ἔπαιρνε δεύτερο σπειρὶ ἁλάτι κι' ἔκανε τὸ ἴδιο, λέγοντας τὰ ἴδια λόγια. Ἔπειτα τὸ πετοῦσε στὴ φωτιά, στὰ ἀναμμένα κάρβουνα, ὅπου —φυσικὰ— τὸ ἁλάτι ἔσκαγε μὲ κρότο, σημάδι, πὼς τὸ μωρὸ ἦταν πολὺ ματιασμένο — ἀνάλογα μὲ τὸν κρότο τοῦ ἁλατιοῦ. Καὶ στὸ δεύτερο σταύρωμα ἡ σταυρώστρα ἀναχασμιόνταν. Καὶ ὅσο διαρκοῦσε «τὸ ἀναχασμουρητὸ» —ποὺ πολλὲς φορὲς ἔμενε μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτὸ — τόσο μεγάλο — πίστευαν— πὼς ἦταν τὸ «μάτιασμα».

Αὐτὸ γίνονταν καὶ μὲ τρίτο σπειρὶ ἁλάτι, ποὺ τὸ ἔτρωγε ὁ σταυρούμενος, μετὰ τὸ «σταύρωμα».

Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ «σταυρώματος» στὸ σπίτι ἐπικρατοῦσε ἀπόλυτη σιγή. Ὅλοι παρατηροῦσαν τὴ «σταυρώστρα», ποὺ μὲ σοβαρότητα «ἐκτελοῦσε τὰ καθήκοντά της», γιὰ νὰ τὴν ἰδοῦν στὸ τέλος δακρυσμένη..., σημάδι, πὼς ἔφυγε τὸ κακὸ ἀπὸ τὸ «ματιασμένο πρόσωπο», μέσῳ τῆς σταυρώστρας.

Ὁ Χριστιανισμὸς δὲν κατώρθωσε νὰ σβήσῃ ἐντελῶς τὴν πίστι αὐτὴ τοῦ Λαοῦ,

Μετὰ τοὺς τυπικοὺς χαιρετισμοὺς καὶ τὴν ἀπομάκρυνσι τυχὸν ἄλλων προσώπων, ὁ Προξενητὴς ἀνεκοίνωνε στὸν πατέρα τοῦ κοριτσιοῦ ἢ στὰ μεγαλύτερα ἀδέλφια του (ἐφ' ὅσον αὐτὰ ἦταν οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ σπιτιοῦ) τὸ σκοπὸ τῆς ἐπισκέψεώς του, ἀφοῦ βεβαιώνονταν, ὅτι δὲν τοὺς παρακολουθοῦν ἢ δὲν τοὺς κρυφακοῦν ἀπὸ τὰ παραπλεύρως δωμάτια, ἀρχίζοντας ἔτσι περίπου:

— Ἄκουσε, κὺρ Γιώργη μου, κι' ἕνα καλὸ χαμπέρι... Μ' ἔστειλε ὁ κύρ... (π.χ. Δημήτρης...) γιὰ νὰ σοῦ γυρέψω τὴν κοπέλλα σου, τὴ Λένη, γιὰ νύφη στὸ παιδί του, τὸν Κώστα... Τὸν κὺρ Δημήτρη τὸν ξέρεις... Εἶναι νοικοκύρης ἀπ' τοὺς λίγους... Ἔχει καλὴ καρδιά... Ἔχει καλὴ φαμίλια.[1] Εἶναι δουλευτάρης καὶ τίμιος... Ὅλοι στὸ χωριὸ τὸν ἐχτιμοῦν... κ.λ.π. Καὶ τὸ παιδί του, τὸν Κώστα, τὸ ξέρεις... εἶναι πολὺ καλὸ παιδί... δουλευτάρικο... ἔξυπνο... νοικοκυρόπαιδο... Παλληκάρι μὲ πολλὰ χαρίσματα... Μεγαλωμένο μὲ τὶς συμβουλὲς τῶν γονέων του... Μήτε φουμαρτζὴς εἶναι, μήτε χαρτοπαίχτης, μήτε μεθύστακας... Παιδὶ ὅπως πρέπει... Τὸ μολογάει ὅλο τὸ χωριό... κ.λ.π. κι' ἀράδιαζε τὰ προτερήματα τοῦ παιδιοῦ κι' ὅλης τῆς οἰκογενείας του.

...Καὶ ἡ κοπέλλα σου ἡ Λένη εἶναι ἀπὸ τὶς διαλεχτὲς κοπέλλες τοῦ χωριοῦ. Πρόθυμη καὶ τυπική... ἐργατικὴ καὶ φρόνιμη... δουλευτάρα καὶ νοικοκυρά... ὅλο τὸ χωριὸ τὴν καμαρώνει... κ.λ.π. κι' ἀράδιαζε ὅλα τὰ χαρίσματα τοῦ κοριτσιοῦ.

Ὁ κὺρ Δημήτρης τὴ διάλεξε γιὰ νύφη του... Ὅλους σᾶς ἀγαπάει καὶ σᾶς ἐχτιμάει... Ἀπὸ χτήματα ἔχει... τῶδωκι' ὁ Θεός... Δὲ γυρεύει τίποτα... Μόνο καλὸ ἄνθρωπο νὰ μπάση στὸ σπίτι του...[2]

Ὁ πατέρας τοῦ κοριτσιοῦ ἄκουε μὲ προσοχὴ τὰ λόγια τοῦ προξενητῆ κι' ἂν ἔμενε εὐχαριστημένος καὶ ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὴν πρότασι καὶ τοῦ "ταίριαζε" ζυγίζοντας μὲ τὴ σκέψι του γρήγορα - γρήγορα τὸ τυχερὸ

ποὺ πολλὲς φορὲς ἔρχεται σὲ σύγκρουσι μὲ τὴ Θρησκεία του. Ἐρευνώντας γιὰ τὴν καταπολέμησι τοῦ κακοῦ, βρῆκε ἀκατανίκητο ὅπλο, γιὰ νὰ προφυλάγεται ἀπὸ τὶς ὑπερφυσικὲς αὐτὲς δυνάμεις, «τὸν Τίμιο Σταυρό», τὸ Σύμβολο τοῦ Χριστοῦ μας, ποὺ... «ἀποδιώκει καὶ καθαρίζει πᾶν πονηρὸν καὶ ἀκάθαρτον πνεῦμα, κεκρυμμένον καὶ ἐμφωλεῦον τῇ καρδίᾳ ἡμῶν...», ὅπλον κατὰ τοῦ Διαβόλου.

«Κύριε, ὅπλον κατὰ τοῦ Διαβόλου τὸν Σταυρόν Σου ἡμῖν δέδωκας...».

Ἡ Θρησκεία μας παραδέχεται τὴ βασκανία. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ ἐπιστήμη. Ὁ ἄνθρωπος πιστεύει καὶ στὰ δυὸ (Θρησκεία καὶ βασκανία), χωρὶς νὰ αἰσθάνεται καμμιὰ ἀντίφασι.

(1) Οἰκογένεια.

(2) Ἡ προξενειὰ μποροῦσε νὰ γίνῃ καὶ ἐκ μέρους τῶν γονέων τοῦ κοριτσιοῦ. Στὴν Πολύτσανη ὑπῆρχε συνήθεια νὰ ἀρραβωνιάζουν τὰ παιδιὰ ἀπὸ τὰ μικρά τους χρόνια, ὅπως καὶ οἱ Βλάχοι στὸ Μεντζητιὲ (ν. Κεφαλόβρυσο).

τῆς θυγατέρας του, χωρὶς νὰ περιμένη νὰ συζητηθῆ ἡ πρότασι μὲ τὴ γυναίκα του, ἔδινε τὴν ἀπάντησι στὸν προξενητή.

— Ἡ ὥρα ἡ καλή, προξενητή μου... Σ' εὐχαριστῶ, ποὺ μᾶς προτιμήσατε... Μ' ὅλη μας τὴν καρδιὰ εἴμαστε πρόθυμοι κι' ἐμεῖς νὰ κάνωμε γαμπρό μας τὸν Κώστα τοῦ κὺρ Δημήτρη... Κάτι εἴχαμε κι' ἐμεῖς στὸ νοῦ μας... Μᾶς προλάβατε... Ἀφοῦ θέλετε ἐσεῖς μιά, ἐμεῖς θέλομε δέκα... Ὁ Κώστας εἶναι λεβεντόπαιδο... Πολὺ ταιριάζει μὲ τὴ Λένη μας... Θὰ γένουν ἕνα πολὺ ταιριαστὸ ζευγάρι... Ὁ Θεὸς τ' ἀντάμωσε... καλὴ στερέωσι...

Μὲ τὴν εὐνοϊκὴ αὐτὴ ἀπάντησι ἡ προξενειὰ ἦταν τελειωμένη. Δαχτυλίδια δὲν ἄλλαζαν. Ἔδιναν μόνο "Λ ό γ ο". Ἔμεναν σύμφωνοι. "Τελείωσαν λόγια" [1]. "Τάσιαξαν" [2].

Ὁ προξενητὴς μετέφερε τὴν εὐνοϊκὴ ἀπάντησι στὸ σπίτι τοῦ παιδιοῦ, ὅπου μὲ χαρὰ τὴ δέχονταν οἱ γονεῖς του.

Ἔτσι ἀρραβωνιάστηκαν ὁ Κώστας τοῦ Δημήτρη... κι' ἡ Λένη τοῦ Γιώργη... χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζουν οὔτε ὁ Κώστας οὔτε ἡ Λένη. Ἦταν μιὰ ἀπόφασι τῶν γονέων τους "τελειωτική" κι' "ἀνέκλητη".

Ἂν ὁ πατέρας τοῦ παιδιοῦ δὲν εἶχε πρόθεσι κι' εὐχαρίστησι νὰ παντρέψη τὴ θυγατέρα του, τὴ Λένη, μὲ τὸ γυιὸ τοῦ Δημήτρη... τὸν Κώστα, ἀφοῦ εὐχαριστοῦσε τὸν προξενητὴ γιὰ τὴν προτίμησι στὴ θυγατέρα του, πρόβαλλε διάφορες δικαιολογίες — σὰν ἀρνητικὴ ἀπάντησι — π.χ. πὼς "δὲ σκέπτουνται ἀκόμα γιὰ παντρειά", "πὼς δὲν ἔχουν ἀκόμα τὸν καιρό τους", πὼς κάπου ἀλλοῦ τὴ ζήτησαν κι' ἔχουν ἀκόμα τὴν κουβέντα στὴ μέση... κ.λ.π. ἀποφεύγοντας μὲ ἐπιμέλεια νὰ κατηγορήσουν τὸ παιδὶ τοῦ Δημήτρη ἢ τὴν οἰκογένειά του ἢ καὶ τοὺς συγγενεῖς του ἀκόμα...

Καὶ γιὰ νὰ μὴ κατηγορηθῆ τὸ παιδί, ὅτι... "δὲν τοῦ δίνουν νύφη", "δὲν μπορεῖ νὰ ταιριάση πουθενά", "εἶναι ἀνίκανος γιὰ παντρειά", "ἔφαγε τὴ χυλόπιττα", κ.λ.π. συμφωνοῦν νὰ μὴ μαθευτῆ τὸ πρᾶγμα "...ἀφοῦ δὲ θέλει ὁ Θεὸς καὶ δὲν εἶναι τῆς τύχης νὰ γένη, ἐδῶ, ποὺ τὰ λέμε, ἐδῶ νὰ μείνουν..."

Φεύγοντας πικραμένος ὁ προξενητής, δὲ χαιρετάει μὲ χειραψία, ἀλλὰ ἁπλῶς ἀποχαιρετᾷ μὲ τὰ λόγια: "Καλὸ βράδυ" ἢ "καλὸ νύχτωμα".

Τ' ἀρραβωνιάσματα τοῦ Κώστα καὶ τῆς Λένης τὰ γνώριζαν μόνο οἱ γονεῖς τους κι' ὁ προξενητής. Κανένας ἄλλος. Κάποια μέρα ὁ πατέρας τοῦ Κώστα θὰ ἐπισκέπτονταν τὸν πατέρα τοῦ κοριτσιοῦ στὸ σπίτι του κι' ἐκεῖ μὲ τὴν παρουσία τοῦ προξενητῆ, μυστικὰ ἀπὸ τὰ ἄλλα μέλη τῆς οἰ-

(1) Ἔμειναν σύμφωνοι μὲ τὸ λόγο τους νὰ συμπεθεριάσουν.

(2) Ἔμειναν σύμφωνοι. Στὸ Πωγώνι ἡ συμφωνία γιὰ συμπεθέριασμα λέγεται «σ ι ά ξ ι μ ο».

κογενείας, ἄλλαζαν τὰ δαχτυλίδια. Ὁ πατέρας τοῦ παιδιοῦ παρουσίαζε τὸ δαχτυλίδι του κι' ὁ πατέρας τοῦ κοριτσιοῦ τὸ δικό του, ἔκαναν τὴν "ἀλλαγή", λέγοντας:

— Ἀρραβωνιάζομε τὰ παιδιά μας... Νὰ μᾶς ζήσουν... Νἄχουν καλά 'στερνὰ καὶ σέ ἐπίλοιπα νὰ χαροῦμε..., νὰ μᾶς ἀξιώση ὁ Θεός... Καλὴ στερέωσι...".

Ἀσφαλῶς, τὴν ὥρ' αὐτὴ ἡ Λένη θὰ ἀπουσίαζε ἀπὸ τὸ σπίτι της... Ἴσως βρίσκονταν στὸ λόγγο γιὰ ξύλα... ἢ στὰ πέρα χωράφια μὲ τὰ κατσίκια ἢ θἄπαιζε μὲ τἄλλα κορίτσια τοῦ χωριοῦ στὶς ροῦγες ἢ στ' ἁλώνια. Δὲν ἔχει εἴδησι γιὰ τὶς ἀρραβῶνες της... Οὔτε τὄχει βάλει ποτὲ στὸ μυαλό της, γιατὶ ἀκόμα — σὲ πολλὲς περιπτώσεις — εἶναι ἀνήλικη (12 - 14 χρόνων) κι' ἀνίκανη νὰ σηκώση ἕνα σακκὶ ἄχερο. Ὅλα τὰ κορίτσια τῆς ἡλικίας της παίζουν μὲ τὰ μικρότερα κορίτσια τοῦ χωριοῦ — καὶ πολλὲς φορὲς μὲ τὰ "φόσινα" — τὰ σκλαβάκια, τὴν πέτσιανη, τὴν ὁμάδα, τὸ μούκα τὸν πολίτικο, τὴν πλακίτσα ἢ βόσκουν τ' ἀρνιὰ καὶ τὰ κατσίκια στὶς ἀκροχωραφιὲς καὶ στὰ γραβούλια.

Τὸ ἴδιο κι' ὁ Κώστας. Τὴν ὥρ' αὐτὴ θὰ βρίσκονταν στὸ λόγγο μὲ τὰ γίδια, στὶς πλαγιὲς μὲ τ' ἀρνιὰ καὶ τὰ κατσίκια, κάνοντας "τσαμποῦνες" καὶ "μπιρμπίλια" ἀπὸ τὰ κλαδιὰ τῆς κουτσουπιᾶς καὶ τῆς καρυᾶς ἢ ἀπὸ τὰ καλάμια τῆς βρίζας, διασκεδάζοντας τὰ ζωντανά του μὲ τὰ αὐτοσχέδια λαλήματά του, συντροφεύοντας ἔτσι καὶ τὰ τζιτζίκια τῆς γκορτσιᾶς ἢ τῆς κερασιᾶς, ἢ θἄπαιζε τὰ ξέγνοιαστα παιγνίδια, ποὺ παίζουν τὰ παιδιὰ στὸ χωριό, ἢ θὰ ξεγλυστροῦσε κρυφὰ στὶς ξένες κερασιὲς καὶ σουρβιές, κλέβοντας κεράσια καὶ σοῦρβα. Φοροῦσε ἀκόμα τὸ σαμαροσκουτένιο σιεγκούνι του κατάσαρκα, χωρὶς ἄλλα ἐσώρουχα (ἔτσι ντύνονταν τὰ παιδιὰ τὰ παλιότερα χρόνια) καὶ τὸ μακρὺ ντουλαμᾶ του, ποὺ ἔφταναν ὡς τὸν ἀστράγαλο, δεμένα στὴ μέση του μὲ τὸ λουρί του.

Πολλὲς φορὲς τ' ἀρραβωνιασμένα παιδιὰ ἦταν μικρὰ ἀκόμα. Μόλις ξεπερνοῦσαν τὰ 14 χρόνια τους, μ' ὅλες τὶς παιδικὲς ἀφέλειές τους. Μικροπονηριὲς ἤξεραν μόνο τὰ μεγαλύτερα, ἀπὸ 18 χρόνων καὶ πάνω, γιατὶ δασκαλεύονταν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα παιδιά, ποὺ ἦταν ἢ νιόπαντρα ἢ εἶχαν γυρίσει ἀπὸ τὸ ταξίδι τους στὶς μακρυνὲς πολιτεῖες, ποὺ ἦταν γεμάτες πονηριὲς καὶ πλανέματα.

Τὸ "εὐχάριστο γεγονός" θὰ τὸ μάθαιναν κάποιο βράδυ ἀπὸ τοὺς γονεῖς τους, ὅταν, μετὰ τὸ φαγητό, θὰ ἦταν συγκεντρωμένοι ὅλοι γύρω στὴ γωνιά. Θὰ τἄκουαν ὅλοι οἱ δικοί τους — οἱ σπιτιάτες — πού, ὡς τώρα, δὲν ἤξεραν τίποτε. Ἐκεῖ ὁ πατέρας, συγκινημένος ἀπὸ τὴ χαρά του, θ' ἀνάγγελλε τὸ "Μεγάλο γεγονός". Τὸ γεγονός, ποὺ ξάφνιζε τὰ μεγαλύτερά του ἀδέλφια καὶ τὶς νυφάδες τοῦ σπιτιοῦ, τὸν ἴδιο τὸ γαμπρὸ κι' ὅλους τοὺς σπιτικούς.

— Ἀπόψε σᾶς λέω καὶ τὸ "Χαερλί" τοῦ σπιτιοῦ μας... Ἀρραβωνιάσαμε τὸν Κώστα μὲ τὴ Λένη τοῦ... (Γιώργη)... Νὰ μᾶς ζήσουν... Καλὴ στερέωσι... Μὲ τὴν εὐκή μας, παιδί μου Κώστα...

Ξαφνιάζονταν ὅλοι μικροί - μεγάλοι. Χαίρονταν πολύ. Γλυκοκύτταζαν τὸ μικρὸ ἀρραβωνιασμένο. Καταλάβαιναν οἱ μεγαλύτεροι τοῦ σπιτιοῦ, πὼς ὁ μικρός τους Κώστας μεγάλωσε σὰν κι' αὐτούς, ἀφοῦ ὁ πατέρας τὼν ἀρραβώνιασε.

Τ' ἄκουσε ὁ Κώστας καὶ χαμήλωσε τὰ μάτια ἀπὸ ντροπὴ καὶ σεβασμό. Ἔννοιωσε, πὼς μεγάλωσε κι' αὐτὸς ἀπὸ τώρα μὲ μιᾶς — αὐτὴ τὴ στιγμή — καὶ μεταπήδησε στὸν κύκλο τῶν ἡλικιωμένων παιδιῶν — ἂς εἶναι 14 ἢ 15 χρόνων ἢ καὶ παραπάνω. Ἔφτασε στὴν ἡλικία τῶν μεγάλων παιδιῶν, ποὺ πρέπει ν' ἀφήσουν — νὰ ξεχάσουν — ἀπ' αὐτὴ τὴ στιγμὴ τὰ παιδικὰ καὶ ἀφελῆ παιγνίδια: τὴν πέτσιανη, τὸ σκλάβο, τὴν πλακίτσα, τὰ κιόσια, τὸ κρυφτὸ κι' ὅλα τὰ ἄλλα παιγνίδια, ποὺ ἔπαιζαν τὰ μικρότερα παιδιά. Ἀπὸ τώρα δὲν πρέπει νὰ σκαρφαλώνη στὶς κερασιὲς καὶ στὶς σουρβιὲς οὔτε στὶς καρυὲς γιὰ "κάχτες" καὶ νὰ μὴ ξεφλουδάη τὶς κουτσουπιὲς καὶ τὶς καρυές, κάνοντας τσαμποῦνες καὶ μπιρμπίλια...

Μὲ σεβασμὸ φιλοῦσε τὸ χέρι τῶν γονέων του κι' ἔπαιρνε τὴν εὐχή τους.

Τὸ ἴδιο βράδυ κι' ὁ πατέρας τῆς Λένης ἔκανε τὴν ἴδια ἀνακοίνωσι. Κι' ἐκεῖ ξαφνιάστηκαν ὅλοι. Ἡ Λένη χαμήλωσε ντροπαλὰ τὰ μάτια της ἀπὸ ντροπὴ καὶ σεβασμὸ πρὸς τοὺς γονεῖς της κι' ὅλους τοὺς ἄλλους μεγαλύτερους. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ αὐτὴ θὰ ἀποχαιρετήση τὶς συνομήλικές της φιλινάδες, ποὺ μαζί τους ἔπαιζαν τὶς ψεύτικες νυφάδες στ' ἁλώνια τοῦ χωριοῦ, γιατί, σὲ λίγες μέρες θὰ γίνη μιὰ σωστὴ — πραγματική — ὄμορφη νυφούλα, στολισμένη μὲ τὰ στολίδια τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ὀμορφιᾶς, μὲ τὴ γνήσια, τὴν πραγματική, τὴν ἀληθινὴ νυφικὴ "Κορώνα" στὸ κεφάλι της καὶ τὰ μεγάλα κι' ἀστραφτερὰ κεμέρια, θὰ σταθῆ καμαρωμένη μπροστὰ σ' ὅλες τὶς φίλες της καὶ θ' ἀκούση ὅλα τὰ νυφιάτικα τραγούδια ἀπὸ τ' ἄλλα κορίτσια, πού, ὡς τώρα τὰ τραγουδοῦσαν μαζὶ στ' ἁλώνια, στολίζοντας ψεύτικες νυφάδες.

Ἀπὸ τώρα γίνεται ἡ ἀνακοίνωσι στοὺς συγγενεῖς καὶ φίλους.

— Ὁ Δημήτρης τοῦ... κι' ὁ Γιώργης... "Τάσιαξαν".... κι' ἀρραβώνισαν τὰ παιδιά τους. "Τελείωσαν τὰ λόγια"... Καλὲς φαμίλιες κι' οἱ δυό... Καλὰ λέει κι' ἡ παροιμία: "Ταίριασαν καὶ συμπεθέριασαν"... "Ὁ καλὸς στὸν καλὸ θὰ πάη...".

Οἱ νέοι ἀρραβωνιασμένοι ἀπόφευγαν, ἀπὸ ντροπή, τὶς ἐμφανίσεις τους στὸ χωριό. Ὁ νέος πήγαινε προφυλαχτικὰ στὴ δουλειά του, στὸ ἀγρόκτημά του, στὰ πρόβατά του κι' ἡ νέα δὲν πήγαινε σὲ καμμιὰ ἀγρο-

τικὴ δουλειά. Ἀπασχολούνταν στὶς δουλειὲς τοῦ σπιτιοῦ καὶ στὴν ἑτοιμασία τῶν προικιῶν της.[1]

(1) Ὁ Μ. Μάρης, (Ρωμπατινὸς) εἶχε ἀρραβωνιαστῆ —μικρὸ παιδί—. Κάποτε ἀρραβωνιασμένος, πῆγε γιὰ δουλειὰ σὲ χωριανικὸ σπίτι. Ἐκεῖ εἶχε πάει ἐνωρίτερα ἡ ἀρραβωνιαστικιά του γιὰ κάποια δουλειὰ δική της. Ὁ Μ. Μάρης δὲν τὄξερε αὐτό. Κατὰ τύχη βρέθηκαν στὴν κλειδωμένη ἐξώθυρα κι' οἱ δυὸ (τὸ παιδὶ ἀπὸ ἔξω καὶ τὸ κορίτσι ἀπὸ τὸ μέσα μέρος τῆς αὐλῆς) προσπαθώντας ν' ἀνοίξουν τὴν ἐξώθυρα (τὸ κορίτσι γιὰ νὰ βγῆ καὶ τὸ παιδὶ γιὰ νὰ μπῆ). Ὅταν ἄνοιξε ἡ ἐξώπορτα καὶ βρέθηκαν ἀντιμέτωποι, ξαφνιάστηκαν, κιτρίνισε τὸ κορίτσι, ξεροκοκκίνισε τὸ παιδί, καὶ χωρὶς νὰ μιλήσουν, τὸ κορίτσι χάθηκε σὰν ἀστραπὴ στὰ σοκάκια τοῦ χωριοῦ, τρέχοντας νὰ χωθῆ στὸ σπίτι του καὶ τὸ παιδὶ νὰ μπῆ μέσα. Τὸ κορίτσι ἔπεσε ξάπλα στὸ μιντέρι τοῦ σπιτιοῦ της κι' ἔκλαιγε. Ἡ μάννα της, σὰν τὴν εἶδε ἔτσι, τὴ ρώτησε:

—Γιατί κλαῖς; Μὴ σοῦ εἶπε τίποτε αὐτὸ τὸ παλιόπαιδο (ἴσως νὰ τὸν εἶχε ἰδῆ ἡ μάννα της) καὶ μᾶς ντροπιάσῃ; Νὰ μοῦ τὸ πῆς γλήγορα, γιὰ νὰ μὴ μοῦ τὸ ποῦν οἱ ἄλλοι αὔριγιο στὸ δρόμο...

Σὰν κοινωνικὸ φαινόμενο ἦταν τὸ ἀνήλικο τῶν νεονύμφων. Ὑπῆρξαν πολλὲς τέτοιες περιπτώσεις, ποὺ ἡ νύφη ἦταν ἕνα μικρὸ κουκλάκι, ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ μαζέψῃ καλὰ - καλὰ τὶς κάλτσες της καὶ ὁ γαμπρὸς ἕνας νάνος, ποὺ φοροῦσε ἀκόμα τὰ διμιτένια σιεγκούνια, τὸ ντουλαμᾶ καὶ τὰ κόκκινα τσαρούχια μὲ τὶς χρωματιστὲς φοῦντες.

Στὸ Δολὸ εἶχαν παντρέψει ἕνα μικρὸ κορίτσι (Δολιώτισσα) σὲ ἄλλο Δολιώτικο σπίτι. Ἀρχοντοοἰκογένειες κι' οἱ δυό. Τὸ κορίτσι 11—12 χρόνων καὶ τὸ ἀγόρι 15 χρόνων. Τὸ κορίτσι καὶ παντρεμένο ἀκόμα ἔπαιζε μὲ τὰ φόσινα τοῦ χωριοῦ — μικρότερές της. Στὸ πεθερικό της ἔκανε μόνο μικροδουλειές: σκούπιζε τὴ γωνιὰ καὶ τὸ πάτωμα. Δὲν μποροῦσε νὰ κάμῃ ἄλλη βαρύτερη δουλειά. Μιὰ μέρα τὴν ἔστειλαν στὴν ἀχυροκαλύβα νὰ φέρῃ ἄχυρο γιὰ τὰ ζῶα. Ὅταν γέμισε τὸ σακκί, τὸ ἔδεσε στὴν πλάτη της καὶ προσπάθησε νὰ ἀνασηκωθῆ. Δὲν τὰ κατάφερε καθόλου. Ἀναποδογύρισε μαζὺ μὲ τὸ γεμισμένο σακκί, ποὺ δὲν ξεκολλοῦσε ἀπὸ τὴν πλάτη της καὶ κατρακύλησε μ' αὐτὸ στὸν κατηφορικὸ ἁλωνότοπο, ὥσπου σταμάτησε στὶς βατιές. Ἔτσι ὅπως ἦταν, ἔβαλε τὰ κλάματα, ὥς ὅτου ἦρθαν ἄλλοι καὶ τὴν ἀνασήκωσαν.

Στὴ Σωπικὴ συνηθίζονταν νὰ παντρεύουν τὰ παιδιά τους καὶ μικρὰ ἀκόμα.

—Ἀλέ 'κριβούτσικε, νὰ πάρωμε 'κείνη, τσιότσιο νύφη, στὸ παιδί μας, τώρα ποὺ μπῆκε στὰ δεκατέσσερα.

Στὴν ἴδια ἡλικία καὶ μᾶλλον μικρότερη θὰ ἦταν ἡ μέλλουσα νύφη. Μὲ διάφορα κόλπα καταστρατηγούνταν οἱ Κανονισμοὶ καὶ οἱ ἐγκύκλιοι τῆς Ἐκκλησίας. Παιδιά, ποὺ πήγαιναν στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο, ἦταν περιζήτητοι γαμπροί. Ἀναφέρομε δυὸ περιστατικά:

α) Μὲ τὰ μικρὰ παιδιὰ τῆς Σωπικῆς ἔπαιζε κι' ὁ γαμπρὸς τὰ σκλαβάκια. Στὸ παιχνίδι ἐπάνω ὁ ἀντίπαλος χτύπησε (κατὰ τὴ συνήθεια τοῦ παιχνιδιοῦ) τὸ γαμπρό, ποὺ ἦταν τῆς ἄλλης ὁμάδος, ἀλλὰ τὸ χτύπημα ἦταν δυνατὸ καὶ ὁ γαμπρὸς πόνεσε πολὺ κι' ἔκλαιγε, μαζεμένος σὲ μιὰ ἄκρη. Κατὰ σύμπτωσι, περνοῦσε βιαστικὰ ἀπ' ἐκεῖ καὶ ἡ νιόπαντρη γυναίκα του. Ἄκουσε τὰ κλάματα, μὰ δὲν ἔδωσε σημασία, ἀλλὰ καὶ γιατὶ δὲν ἀναγνώρισε τὸ κλᾶμα τοῦ δικοῦ της.

Τὰ παιδιά, ποὺ τὴ γνώρισαν, τῆς φώναξαν:

—Ἀλέ, ἔλα πάρε τὸν ἄντρα σου, ποὺ κλαίει...

Τσιότσιο νύφη — 12 χρόνων

Ὡς τώρα ἦταν δυὸ ἀνήλικα παιδιὰ — μπορεῖ νὰ πῇ κανένας — ἀπασχολούμενα μὲ ἀφέλεια στὶς δουλειὲς καὶ ἀπασχολήσεις τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῶν χωραφιῶν, σὰ βοηθοὶ τῶν μεγαλυτέρων τους. Τώρα ὅμως πρέπει νὰ σοβαρευτοῦν καὶ νὰ σκεφτοῦν σὰ μεγάλοι. Ντρέπουνται νὰ ἀντικρύσουν τοὺς χτεσινοὺς παιδικοὺς φίλους τους, πού, ὡς χτὲς ἀκόμα, ἔπαιζαν μαζὶ τὰ ἀθῶα παιδικά τους παιγνίδια.

Στὸ χωριό, ποὺ ζοῦνε, ὁ κύκλος εἶναι μικρὸς καὶ κάθε γεγονὸς μαθαίνεται γρήγορα ἀπ' ὅλους. Καὶ οἱ οἰκογένειες κάθε μέρα χορταίνουν μὲ τὶς καλύτερες εὐχὲς ὅλων τῶν χωριανῶν.

— Νὰ σᾶς προκόβουν... Καὶ σὲ ἐπίλοιπα νὰ χαίρεστε...

β) Δυὸ οἰκογένειες τἄχαν σιάξει νὰ παντρέψουν τὰ παιδιά τους. Ἐπειδὴ πίστευαν πολὺ στὰ «μάγια καὶ τὰ ἀμποδέματα» θέλησαν νὰ στεφανώσουν τὴ νύχτα, γιὰ νὰ μὴ τοὺς «ματιάξῃ» κανεὶς ἢ νὰ τοὺς «ἀμποδέσῃ». Σὰν νύχτωσε, κίνησαν οἱ γονεῖς τοῦ παιδιοῦ μὲ τὸν Παπᾶ καὶ τὸν Κουμπάρο νὰ στεφανώσουν σὲ ἐξωκκλήσι καὶ νὰ πάρουν τὴ νύφη. Φθάνοντας στὸ σπίτι τῆς νύφης, οἱ γονεῖς της ἀρνήθηκαν νὰ τὴ δώσουν, ἄγνωστο γιὰ ποιὰ αἰτία. Τότε αὐτοί, γιὰ νὰ μὴ γυρίσουν χωρὶς νύφη, ἐπῆγαν σὲ ἄλλο χωριὸ καὶ ζητοῦσαν νύφη νὰ τὴ στεφανώσουν ἀμέσως. Κάποιο σπίτι βρῆκαν καὶ ἡ πρότασίς τους ἔγινε δεκτή, ἀλλὰ ἡ νύφη κοιμόνταν, γιατὶ ἦταν μεσάνυχτα, περίπου. Ἡ μάννα κι' ὁ πατέρας της τὴν ἀγουροξύπνησαν:

— Μώρ' Μαρίγια, μώρ' (γι)ἀκριβή μου, γιὰ σήκου τσιότσιο νὰ σοῦ ποῦμε.... νὰ σοῦ δώσωμε τσιότσιο γαμπρό... Ξύπνα, μώρ (γι)ἀκριβή μου...

Ἡ κοπέλλα οὔτε κἄν ἔννοιωθε τί τῆς ἔλεγαν. Στριφογύριζε καὶ μουρμούριζε γιὰ ὕπνο.

Τότε ὁ πατέρας της τὴ σήκωσε στὴν ἀγκαλιά του καὶ τῆς εἶπε:

— Μώρ' χαμένη..., σήκου... Θὰ σὲ παντρέψωμε...

Τὴν ἔντυσαν στὰ γρήγορα καὶ τὴ στεφάνωσαν.

Τέτοια στεφανώματα ἔκαναν πολλοὶ καὶ πρὸ πάντων στὴ Σωπικὴ τὸ Σαββατόβραδο τὶς νυχτερινὲς ὧρες, ποὺ δύσκολα τοὺς ἔβλεπαν τὰ ξένα μάτια, ποὺ μποροῦσαν νὰ ματιάξουν τὰ νιόπαντρα καὶ νὰ τὰ μαγέψουν. Κατέφευγαν τὴ νύχτα στὰ ἐξωκκλήσια οἱ γονεῖς τῶν παιδιῶν, ὁ Παπᾶς καὶ ὁ νοῦνος, στεφάνωναν τὰ παιδιὰ καὶ ξαναγύριζαν στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ, ἀσφαλισμένοι πλέον ἀπὸ κάθε «ἀμπόδεμα» καὶ «μαγικό». Τὴν Κυριακὴ γίνονταν ὁ φανερὸς Γάμος μὲ φαγοπότι καὶ διασκεδάσεις.

ΜΕΡΟΣ Β'

Οἱ ἀρραβῶνες

Ἡ μέρα γιὰ τὶς ἀρραβῶνες δὲν ἀργοῦσε. Συνήθως γίνονταν μιὰ ἑβδομάδα μετὰ τὴν ἀνακοίνωσι τοῦ "Σιαξίματος", τῆς συμφωνίας, τοῦ συμπεθεριάσματος, τοῦ "τελειωμοῦ τῶν λόγων", τῆς ὑποσχέσεώς των. Γίνονταν πάντα Κυριακὴ ἀπόγευμα. Σπάνια τὴν Πέμπτη καὶ τότε μόνο ἂν τύχαινε καμμιὰ γιορτή, ἢ Σαββατόβραδο (ἂν ὑπῆρχε κάποιο ἐμπόδιο γιὰ τὴν Κυριακή). Τὴ Δευτέρα δὲ γίνονταν, γιατὶ ἦταν ἀρχὴ τῆς ἑβδομάδας. Τὴν Τρίτη ἐπίσης, γιατὶ τὴ θεωροῦσαν σὰν κακότυχη μέρα, ἀφοῦ μέρα Τρίτη ἔπεσε ἡ Πόλη (29 Μαΐου ἡμέρα Τρίτη καὶ ὥρα 3). Τὴν Τετάρτη ἐπίσης, γιατὶ ἦταν μεσοβδόμαδο. Τὴν Παρασκευὴ τὸ ἴδιο, γιατὶ βρίσκεται κοντὰ στὸ τέλος τῆς ἑβδομάδας.

Ἀρραβῶνες γίνονταν ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ χρόνου, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς Κυριακὲς τῆς Μ. Σαρακοστῆς, τὴν Κυριακὴ τῆς Ἀποκριᾶς, τῆς Τυρινῆς, τὴ Μ. Ἑβδομάδα, τὴ Νηστεία τοῦ Δεκαπενταύγουστου, 14 Νοεμβρίου ὡς 25 Δεκεμβρίου καὶ τὶς ἀποφράδες μέρες.[2]

Οἱ ἀρραβῶνες γίνονταν πάντα στὸ σπίτι τοῦ κοριτσιοῦ. Ποτὲ στὸ σπίτι τοῦ παιδιοῦ.

Ἄλλοτε ἔπαιρναν "ἁπλῆ μορφή" κι' ἄλλοτε "πλατειά - ἐπίσημη".

Γιὰ νὰ πάρουν "ἁπλῆ μορφή" ἔπρεπε νὰ ὑπάρχη κάποιος εἰδικὸς λόγος π.χ. στενὸς χῶρος τοῦ σπιτιοῦ τοῦ κοριτσιοῦ, ἀπουσία τοῦ πατέρα στὸ ταξίδι, πρόσφατο πένθος οἰκείων ἢ συγγενῶν τοῦ παιδιοῦ ἢ κοριτσιοῦ

(1) Στὸ Πωγώνι χρησιμοποιοῦν στὴν ἔκφρασί τους τὶς λέξεις: «Ἀρραβῶνες» καὶ «Ἀρραβώνα».

(2) Βλέπε παρακάτω «ἀποφράδες μέρες».

κ.λ.π. Τότε τὰ ἔθιμα τῶν ἀρραβώνων ἁπλοποιούνταν, δηλ. δὲ στέλλονταν καλέσματα[3] γραπτὰ ἢ προφορικὰ σὲ πολλὰ πρόσωπα, παρὰ μόνο στὰ πιὸ στενὰ συγγενικὰ καὶ δὲν τραγουδοῦσαν οὔτε χόρευαν στὸ σπίτι τοῦ κοριτσιοῦ ἢ τοῦ παιδιοῦ κατὰ τὴν ἡμέρα αὐτή. Ὁ περιορισμὸς αὐτὸς θὰ διαρκοῦσε ὡς τὴν Τετάρτη, πρὶν τοῦ Γάμου, γιατὶ ἀπὸ τὴν Πέμπτη θἄρχιζαν ὅλα τὰ ἐθιμοτυπικὰ μὲ τοὺς χοροὺς καὶ τὰ τραγούδια.

Κατὰ τὴν "πλατειά - ἐπίσημη" μορφὴ στέλλονταν γραπτὰ ἢ προφορικὰ "καλέσματα" σὲ πολλούς, τραγουδοῦσαν καὶ χόρευαν ὡς ἀργὰ στὸ σπίτι τοῦ κοριτσιοῦ ἢ καὶ συνέχεια στὸ σπίτι τοῦ παιδιοῦ.

Τὴν παραμονὴ τῶν ἀρραβώνων (τῆς ἀρραβώνας) καὶ στὰ δυὸ σπίτια (παιδιοῦ καὶ κοριτσιοῦ) ἔκαναν ἀρκετὲς δουλειές, ποὺ ἀφοροῦσαν στὶς ἀρραβῶνες. Περισσότερες ὅμως στὸ σπίτι τοῦ κοριτσιοῦ. Ἐκεῖ τὰ συγγενικὰ πρόσωπα (γυναῖκες καὶ κορίτσια) ἀσβέστωναν τὸ σπίτι, καθάριζαν τὴν αὐλή, στόλιζαν μὲ φωτογραφίες καὶ ἄλλα στολίδια — κεντήματα τῆς νύφης — ἔσιρωναν στὸ πάτωμα μάλλινες προβειὲς καὶ σαΐσματα καὶ στὰ μιντέρια, μπάσια καὶ σεντούκια φλοκωτὲς μάλλινες βελέντζες, γιὰ νὰ καθήσουν μαλακὰ οἱ καλεσμένοι καὶ οἱ συμπέθεροι καὶ ἑτοίμαζαν τὸ κάθε τι ὄμορφα καὶ ταιριαστά, ὥστε οἱ νέοι συμπέθεροι νὰ βρεθοῦν σ' ἕνα περιβάλλον ὄμορφο καὶ χαρούμενο, σὰν τὴ χαρούμενη κι' ὄμορφη νύφη τους.

Κάθε νύφη γιὰ τοὺς νέους συμπέθερους, εἶναι μιὰ ὄμορφη, γελαστὴ καὶ χαρούμενη κοπέλλα. Ἀλλιῶς δὲ θἄχε καὶ τὸ νόημα τῆς "νύφης".

Τὴν ἴδια μέρα κορίτσια, μὲ μάννα καὶ πατέρα, κρισάριζαν μὲ τὴν ψιλὴ σίτα τὸ ἀλεύρι, τὸ ζύμωναν, τὸ ἄνοιγαν μὲ τὸ καλαμίδι πάνω στὸ πλαστήρι κι' ἔκαναν τὰ "μπουρεκόφυλλα", ποὺ τὰ παρέδιναν στὶς μεγαλύτερες γυναῖκες, γιὰ νὰ τὰ ψήσουν στὸν ἀπόφουρο. Μὲ τὰ μπουρεκόφυλλα αὐτὰ ἔκαναν τὸ "ἀρραβωνομπούρεκο", ποὺ πρόσφερναν στοὺς συμπεθέρους κι' ὅλους τοὺς καλεσμένους, μετὰ τὸ ἄλλαγμα τῶν δαχτυλιδιῶν τῆς ἀρραβώνας.

Τὸ ἀρραβωνομπούρεκο πρέπει νὰ εἶναι καλοφτιαγμένο μὲ αὐγά, τυρὶ τριμμένο, ἁγνὸ βούτυρο. Νὰ μοσχοβολάη, σὰν τὴ νύφη. Νὰ εἶναι καλοψημένο καὶ ροδοκόκκινο. Σ' αὐτὸ προσέχουν πάρα πολύ.

Τὴν ἴδια μέρα καταρτίζονταν ὁ ὀνομαστικὸς κατάλογος τῶν καλεσμένων. Δυό - τρία παιδιὰ τοὺς εἰδοποιοῦσαν νὰ παρευρεθοῦν στὶς ἀρραβῶνες. Ἀπὸ τὸ 1913 καὶ ἑξῆς ἔστελλαν καὶ γραπτὰ καλέσματα, χωριστὰ σὲ κάθε οἰκογένεια, ὅμοια μὲ τὰ καλέσματα τοῦ Γάμου.

Κανένας δὲν ἔφερνε δῶρα στὶς ἀρραβῶνες κι' οὔτε ἄλλα πράγματα, ὅπως ἔφερναν στὸ γάμο.

(3) Προσκλητήρια.

Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος (τότε Διάδοχος) μὲ τὶς Πωγωνήσιες στὴν Πωγωνιανή.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς Κυριακῆς, τὴν ὡρισμένη ὥρα, συγκεντρώνονταν οἱ καλεσμένοι στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ[1] ἢ τῆς νύφης,[2] ἀνάλογα μὲ τὸ κάλεσμα. Ἡ νύφη φοροῦσε τὴν τοπικὴ Πωγωνήσια φορεσιὰ — τὰ "Σιεγκούνια".— Ὡς χτὲς φοροῦσε τὸ λεπτὸ φουστάνι της κι' ἔπαιζε μὲ τὶς φίλες της. Σήμερα πῆρε ἄλλη θέσι, μεγαλύτερη. Φοροῦσε τὰ "Σιεγκούνια" ἴσως γιὰ πρώτη φορά. Θὰ τῆς φαίνονταν παράξενα, θὰ τῆς στενοχωροῦσαν τό, ὡς χτές, ἐλεύθερο σῶμα της. Γιατὶ ἡ Πωγωνήσια φορεσιὰ περιορίζει πολὺ τὴν ἐλεύθερη κίνησι τοῦ σώματος. Ὡς χθὲς ἔτρεχε στοὺς χερσότοπους καὶ στὰ θερισμένα χωράφια, κυνηγώντας τὰ ἀγριοκάτσικά της, σκαρφάλωνε στὰ λουμάκια κι' ἔκοβε κλαδί, τρύπωνε στ' ἀνήλιο κι' ἔκοβε τὰ πιὸ μεγάλα "χαρτώματα"[3] γιὰ τὸν πλακὸ καὶ τὸν

(1) Ἀπὸ τώρα ὁ ἀρραβωνιασμένος θὰ ἀναφέρεται «γαμπρός».

(2) Ἡ ἀρραβωνιασμένη «νύφη».

(3) Ξύλινες βέργες λεπτὲς γιὰ πλέξιμο διαχωρίσματος καλύβας ζώων, ἴσιες, λεπτὲς καὶ μακρυές.

"τσάρκο"[4] ἢ ἔκοβε τὰ καλύτερα δρένια ξύλα, ἀνέβαινε μὲ μεγάλη σβελτάδα στὶς ἀνοιχτοκλώναρες καρυδιὲς καὶ τὶς ράβδιζε, τὸν καιρὸ ποὺ γίνονταν τὰ καρύδια.

Πρὶν ἦταν ἕνα ἐλεύθερο κορίτσι, μὲ πλεγμένες πλεξοῦδες, ποὺ ἔπαιζαν ἐλεύθερα στὸ πλούσιο στῆθος της, ἀφήνοντας δυὸ φουντωτὲς τοῦφες, δεμένες μὲ χρωματιστὲς κορδελλίτσες, κι' ἄλλοτε μὲ ξέπλεγα μαλλιά, π' ἀγκάλιαζαν ζηλιάρικα τὸν ἁπαλὸ λαιμό της κι' ἁπλώνονταν ὡς τοὺς γοφοὺς — πολλὲς φορές —.

Τώρα ἡ Πωγωνήσια φορεσιὰ περιορίζει ὅλες αὐτὲς τὶς δουλειές. Βάζει φραγμό, περιορισμό. Ἔχει κι' αὐτὴ τὴ σημασία της.

Ἀπὸ τώρα θὰ ἔμπαινε σὲ ἄλλο κύκλο. Στὸν κύκλο τῶν γυναικῶν, ποὺ προορισμὸ ἔχουν τὴν τεκνοποιΐα, γιὰ τὴ διαιώνισι τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ ἀκολουθήση τοὺς καγόνες, ποὺ διέπουν κάθε γυναίκα. Δὲ μπορεῖ νὰ τρέχη στὸ λόγγο. Δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀνεβαίνη στὰ λουμάκια καὶ νὰ τὰ κλαρίζη, οὔτε νὰ ραβδίζη τὶς καρυές. Ἂν τυχὸν ξέχασε, πὼς δὲν εἶναι πλέον κοπέλλα, τῆς τὸ θυμίζει ἡ στολή: τὸ διμιτένιο σιεγκούνι της, τὸ πλατὺ ζωνάρι της — περιζωσμένο σφιχτὰ στὴ μέση της, ὁ στενὸς ντουλαμᾶς της. Ἡ περιοριστικὴ αὐτὴ Πωγωνήσια φορεσιά, ποὺ φοροῦν οἱ γυναῖκες μετὰ τὴν παντρειά τους, τοὺς ὑπενθυμίζει, πὼς θὰ εἶναι οἱ αὐριανὲς μητέρες καὶ πὼς πρέπει νὰ περιορίζουν κάθε ἐλεύθερη παιδικὴ ἐκδήλωσι στὶς διάφορες ἐργασίες καὶ ἀπασχολήσεις τους.

Ἡ "Πωγωνήσια φορεσιά" τῆς ἀρραβωνιασμένης κοπέλλας ἀπαρτίζονταν ἀπό:

α) τὸ ρουτὶ
β) τὴ λαιμαργιὰ
γ) τὴ φούστα
δ) τὸ ἀσπροσιέγκουνο ἢ σιεγκούνι[4α]

(4) Χῶρος στὴ γιδοκαλύβα, γιὰ τὰ κατσίκια.

(4α) Ἐπενδύτης, ἀπαραίτητος. Γίνονταν ἀπὸ χοντρὸ ἄσπρο δίμιτο, ἀγορασμένο στὸ ἐμπόριο. Χρειάζονταν εἰδικὸ τεχνίτη - Ράπτη, γιὰ τὴν καλὴ ἐφαρμογή. Ἦταν ὅμοιο μὲ τὸ «Σιεγιάκι» μὲ τὴ διαφορά, πὼς αὐτὸ πλαισιώνονταν μὲ ἄσπρα διπλᾶ γαϊτάνια.

(Στὰ Σιεγκούνια τῶν παντρεμένων γυναικῶν ἔραβαν μαῦρα γαϊτάνια.).

Ἔφερε ἐπιστήθια ροῦχο χρώματος βυσσινί. Ἦταν ἀνοιχτὸ ἐμπρὸς ὡς τὰ γόνατα καὶ κούμπωνε στὸ στῆθος μὲ μεγάλες τσκάδες (κόπιτσες), ποὺ σκεπάζονταν μὲ κάποιο κόσμημα (καρφίτσα ἐπίχρυση ἢ κεφαλὴ γυναικὸς κ.λ.π.) καὶ τσαπρακόπουλα, ὅπως καὶ τὸ σιεγιάκι. Φοριόνταν πάνω ἀπὸ τὸ ρουτί, τὴ λαιμαργιὰ καὶ τὴ φούστα, ὅπως καὶ τὸ σιεγιάκι, ἀφήνοντας νὰ φαίνεται τὸ κέντημα τῆς φούστας.

Στὸ διάστημα τῆς παντρειᾶς δὲν τὸ ξαναφοροῦσε, ἐφ' ὅσον ἦταν νέα ἀκόμα. Τὸ ξαναφοροῦσε ὅμως στὴν περασμένη ἡλικία της.

ε) τὸ ντουλαμᾶ
στ) τὸ ζωνάρι
ζ) τὴ ζώνα
η) τὴν ποδιὰ
θ) τὴν ὀμπόλια [5]
ι) τὶς κάλτσες
ια) τὰ προπόδια
ιβ) τὰ τελετινένια τσαρούχια[6] ἢ κοντοῦρες

(5) Ἀπαραίτητο ἐξάρτημα τῆς γυναικείας φορεσιᾶς τοῦ Πωγωνίου. Κοινῶς λέγεται «Φακιόλι». Ὑφαίνονταν ἀπὸ βαμπακερὰ νήματα, ἀγορασμένα στὰ Γιάννενα ἢ ἀλλοῦ ἢ ἀπὸ μεταξωτὰ νήματα, καμωμένα ἀπὸ τὰ «κουκούλια» ποὺ συντηροῦσαν γιὰ τὶς ἀνάγκες τους καὶ πρὸ πάντων γιὰ τὶς Ὀμπόλιες καὶ τὶς λαιμαργιές. Εἶχε μάκρος 4 ἕως 4,20 μ. καὶ πλάτος 30 πόντους. Δέκα πέντε πόντους πιὸ πάνω ἀπὸ τὶς ἄκρες της, ἔφερνε ὑφαντὲς δυὸ κόκκινες λουρίδες, πλάτους 3 πόντους, ποὺ λέγονταν «πόσια». Τὸ πλάτος της ἀναδιπλώνονταν τέσσερεις φορές, γιὰ νὰ γίνῃ 8 πόντους πλάτος, περίπου. Περιδένονταν στὸ κεφάλι πολὺ τεχνικὰ καὶ σκέπαζε τὸ μισὸ μέτωπο, τ' αὐτιὰ καὶ τὶς ἄκρες τῶν παρειῶν, περνώντας δύο φορὲς κάτω ἀπὸ τὸ σιαγόνι καὶ δύο φορὲς στὸ μέτωπο, ἀποκρύβοντας τὰ μαλλιά. Οἱ δυὸ ἄκρες της κατέληγαν, ἡ μιὰ πίσω ἀπὸ τὰ μαλλιά, ὥστε νὰ κρεμάῃ 10—18 πόντους κάτω ἀπὸ τὶς κοτσίδες καὶ νὰ μὴ φαίνεται τὸ κόκκινο πόσι, ἡ δὲ ἄλλη νὰ σφηνώνεται στὴν ἀναδιπλωμένη Ὀμπόλια στὸν ἀριστερὸ κρόταφο, ὥστε νὰ μὴ φαίνεται καὶ ἐδῶ τὸ κόκκινο πόσι. (Οἱ παντρεμένες γυναῖκες ἀφήνουν νὰ φαίνουνται καὶ τὰ δυὸ κόκκινα πόσια). (Ὅλα τὰ ἀνύπαντρα κορίτσια καὶ τὰ ἀρραβωνιασμένα, ἀποκρύβουν τὰ κόκκινα πόσια. Σημάδια τῆς ἁγνότητάς τους).

Ὀμπόλιες ὑπῆρχαν λινές, ἀπὸ κανάβι, βαμπακερὲς καὶ μεταξωτὲς — συρματένιες ἢ συρματερές. Λευκὲς ἢ κίτρινες, (σαφρανισμένες — βαμμένες μὲ τὸ σαφράνι, ποὺ μάζευαν στὰ ἁλώνια.). Τὶς ὕφαιναν στοὺς εἰδικοὺς ἀργαλειοὺς στὸ Δελβινάκι, στὴ Βήσσανη, στὰ Τσαραπλανᾶ κι' ἀλλοῦ ἢ τὶς ἔφερναν ἀπὸ τὴν Πόλι ἢ τὰ Γιάννενα ἢ τὸ Κάστρο.

Παλιὰ χρόνια ἡ Ὀμπόλια στολίζονταν (στὸ μέτωπο) μὲ χρυσᾶ στολίδια, ὅπως καὶ στὴ Δερόπολι. Περνώντας ἀπὸ τὰ μέρη μας ὁ Πάτερ Κοσμᾶς 1775—1779, συνέστησε τὴν ἀφαίρεσι τῶν στολιδιῶν καὶ τὴ διάθεσί τους γιὰ νὰ γίνουν Σχολεῖα. Νὰ σημειωθῇ δὲ ὅτι τὰ στολίδια τῆς Ὀμπόλιας ἦταν πολλὰ καὶ εἶχαν μεγάλη ἀξία.

(6) Τὰ πιὸ πολυτελέστατα μέσα ποδεμῆς μιᾶς νιόνυφης, κατασκευασμένα ἀπὸ δέρμα ἐλαφρό, κοκκινισμένο στὴν πάνω φάτσα του καὶ σταμπαρισμένο σὲ μικροὺς ρόμβους μὲ εἰδικὸ μηχάνημα. Οἱ μύτες τους στολίζονταν μὲ χρωματιστὲς μάλλινες φοῦντες. Τὸ ἄνοιγμά τους στολίζονταν μὲ μαῦρο λουστρίνι καὶ ἡ πρόσοψί τους — διακοσμητικὰ— μὲ μεταξωτὲς ἢ ἄλλες κλωστὲς καὶ μικρὲς μεταλλικὲς χρωματιστὲς χάντρες. Τὰ κατασκεύαζαν οἱ τσαρουχάδες τοῦ χωριοῦ ἢ τ' ἀγόραζαν στὰ Γιάννενα, ποὺ ὑπῆρχαν καλοὶ Τσαρουχάδες — φημισμένοι γιὰ τὴν τέχνη τους ἢ στὸ Κάστρο. Πάντα ἡ πατοῦσα τῶν τσαρουχιῶν γίνονταν ἀπὸ ψημένο δέρμα βοδιοῦ ἢ βουβάλου — κατεργασμένο στὰ Γιάννενα ἢ στὸ Κάστρο ἢ ἀλλοῦ.

Πωγωνήσια φορεσιὰ ἀνύπαντρης.

Τ' ἀνύπαντρα κορίτσια καὶ τὰ παιδιὰ φοροῦσαν τσαρούχια μὲ μαῦρες φοῦντες, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ μικρὰ παιδιά, ποὺ φοροῦσαν τσαρούχια μὲ χρωματιστὲς —παρδαλὲς— φοῦντες.

Οἱ γυναῖκες φοροῦσαν τσαρούχια μὲ μύτες, χωρὶς φοῦντες, ὅπως καὶ οἱ ἄνδρες.

Τὴν ἡμέρα τῶν ἀρραβώνων τὸ κορίτσι δὲν πουδραρίζονταν οὔτε φκιασιδώνονταν. Στὰ χέρια του δὲ φοροῦσε ἄλλα δαχτυλίδια ἢ βραχιόλια, δὲν κρεμοῦσε στὸ λαιμό του σταυρουδάκι ἢ ἄλλο διακοσμητικὸ οὔτε στ' αὐτιά του σκουλαρίκια — σημάδια ἁγνότητός του. Αὐτὰ θὰ τὰ φοροῦσε μετὰ τὶς ἀρραβῶνες του, ὅταν θὰ ξέφευγε ἀπὸ τὰ κοριτσίστικα καὶ ἀφελῆ χρόνια.

Μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου καὶ τὰ συνεχῆ ταξίδια τῶν γονέων, τὰ κορίτσια — ἀργότερα — φοροῦσαν εὐτελῆ δαχτυλιδάκια, σταυρουδάκια καὶ σκουλαρίκια γιὰ νὰ καταλήξουν στὰ ἐπίχρυσα καὶ τὰ χρυσᾶ.

Στὸν ἀριθμὸ τῶν προσκαλουμένων ἀτόμων γιὰ τὶς ἀρραβῶνες, δὲν ἔδιναν σημασία οἱ σπιτιάτες τοῦ κοριτσιοῦ. Ἂς ἦταν ὅσοι μποροῦσαν καὶ εἶχαν διάθεσι νὰ τιμήσουν τὶς ἀρραβῶνες. Σημασία ἔδιναν μόνο στοὺς συμπεθέρους ποὺ θὰ πήγαιναν στὸ σπίτι τῆς νύφης. Ἐκεῖνοι ἔπρεπε νὰ εἶναι πάντα μονοί, δηλ. 7, 9, 11, 15, 17, 19, 21, 23, 25, 27, 31, 33 κ.λ.π. (ἐκτὸς ἀπὸ 13,[7] γιατὶ πίστευαν, πώς, ἂν οἱ συμπέθεροι εἶναι 13, δὲ θὰ πρόκοβαν τ' ἀρραβωνιασμένα, καὶ 29, ποὺ τὴ θεωροῦσαν καταραμένη μέρα, ἀπὸ τότε ποὺ τούρκεψε ἡ Πόλι (29 Μαΐου 1453).

Πίστευαν ἐπίσης, πώς, ὅταν οἱ συμπέθεροι ἦταν διπλοῖ, δηλ. 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18 κ.ο.κ. οἱ ἀρραβῶνες θὰ χαλοῦσαν. Γι' αὐτό, ὅταν ξεκινοῦσαν ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ, κάποιος ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του τοὺς

(7) Ὁ ἀριθμὸς 13 θεωρεῖται ἀπὸ πολλοὺς καὶ γενικὰ ἀπὸ ὅλους τοὺς Λαοὺς ὡς ἀπαίσιος καὶ κακός, ἴσως γιατὶ θυμίζει σὲ ὅλους τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν μὲ τὴν Ἀποστολικὴ Δωδεκάδα τῶν μαθητῶν, ποὺ τὴν τελευταία θέσι παίρνει ὁ προδότης τοῦ Χριστοῦ Ἰούδας. Ὁ Ἑλληνικὸς Λαὸς τὸν ἀριθμὸ αὐτὸν τὸν λέει «Ἑβραΐκον» καὶ τὸν ἀποφεύγει σὲ κάθε περίστασι τῆς ζωῆς του, γιατὶ φαντάζεται, πὼς ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς περικλείει μέσα του κάποια μυστηριώδη κακοποιὸ δύναμι. Ἔτσι, πιστεύουν, ὅτι, ἂν συντρώγουν 13 ἄτομα σὲ τραπέζι ἢ συνταξιδεύουν 13 στὸ Λεωφορεῖο ἢ οἱ συμπέθεροι στὸ γάμο εἶναι 13, ὁ ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς θὰ πεθάνῃ μέσα στὸ χρόνο.

Ὅλοι φοβοῦνται τὸ 13. Πιστεύουν στὴ γρουσουζιά του. Καὶ ὅμως ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι, ποὺ δὲν τὸ φοβοῦνται. Κήρυξαν τὸν πόλεμο κατὰ τοῦ 13 καὶ γενικὰ ἐναντίον ὅλων τῶν δεισιδαιμονιῶν καὶ τῶν προλήψεων τῆς Ἑλληνικῆς Φυλῆς. Στὴν Ἀμερικὴ ὁ Ἕλλην Νικ. Ματσούκας συγκρότησε Σύλλογο ἐναντίον τῆς «δεκατριοφοβίας» καὶ τὴ Μ. Τρίτη (13 Ἀπριλίου 1971) μὲ 13 κοπέλλες πέρασε κάτω ἀπὸ μιὰ πολὺ ἑτοιμόρροπη σκάλα. Ἔσπασε μὲ τὸ σφυρὶ τρεῖς καθρέφτες, μετὰ ἔρριξε ἁλάτι πίσω του, ἄναψε μὲ τὸ ἴδιο σπίρτο συγχρόνως τρία τσιγάρα, ἁλάτισε μιὰ μακρυὰ σκούπα καὶ τέλος ἀρνήθηκε νὰ φτύσῃ μιὰ κοπέλλα, ποὺ τὸν θαύμαζε, γιὰ νὰ «ξορκίσῃ τὸ κακὸ μάτι».

μετροῦσε ἕναν - ἕνα, καθὼς περνοῦσαν στὴν αὐλόπορτα, γιὰ νὰ καταλήξουν σὲ μονὸ ἀριθμό. (Τὸ γαμπρὸ δὲν τὸν μετροῦσαν. Ἦταν ἐκτὸς ἀριθμοῦ).

Ὡς ὅτου γίνουν οἱ ἀρραβῶνες μὲ τὸ ἄλλαγμα τῶν δαχτυλιδιῶν, στὸ σπίτι τῆς νύφης δὲν τραγουδοῦσαν τὰ ἄλλα κορίτσια οὔτε χόρευαν, γιὰ τὸ εὐχάριστο γεγονός. Ὁ χορὸς καὶ τὰ τραγούδια εἶχαν τὴ θέσι τους μετὰ τὶς ἀρραβῶνες.

Ἡ συνοδεία ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ ξεκινοῦσε τὴν καθωρισμένη ὥρα, χωρὶς τραγούδια ἢ βιολιὰ καὶ χωρὶς πυροβολισμοὺς κι' ἔπαιρνε τὴν ἑξῆς οειρά:

α) Ἀνδρῶν. Προπορεύονταν ὁ Παπᾶς κι' ὁ Δάσκαλος, ἀκολουθοῦσαν: προξενητής, νοῦνος, πατέρας τοῦ γαμπροῦ, θεῖος, ἀδελφὸς (μεγαλύτερος), λοιποὶ συγγενεῖς καὶ τέλος οἱ καλεσμένοι ἄνδρες.

β) Γυναικῶν. Προξενήτρα, νούνα (γαμπροῦ), μάννα (γαμπροῦ), γαμπρός, (ὑποβασταζόμενος τιμητικῶς ἀπὸ τὶς ἀδελφές του ἢ ἄλλες συγγένισσές του) καὶ τέλος οἱ καλεσμένες γυναῖκες, ποὺ ἔκλειναν τὴ συνοδεία (πομπή).

Πρὶν ξεκινήση ὁ γαμπρὸς ἀπὸ τὸ σπίτι του, προσκυνοῦσε στὸ εἰκόνισμα τοῦ σπιτιοῦ, κάνοντας τρεῖς μετάνοιες καὶ φιλοῦσε τὸ χέρι τῶν γονέων του. Ἐκεῖνοι τοῦ ἔδιναν τὴν εὐχή τους.

Ἀπὸ τὴν ἐξώθυρα τοῦ σπιτιοῦ του ἔπρεπε νὰ βγῆ, πατώντας πρῶτα στὸ δεξί του πόδι, γιὰ νὰ πᾶνε ὅλα "δεξιά", καλά.

Στὸ σπίτι τῆς νύφης γίνονταν τιμητικὴ ὑποδοχή. Οἱ συγγενεῖς τῆς νύφης καὶ οἱ καλεσμένοι ἔμπαιναν στὴ σειρά, στὸ ἀριστερὸ μέρος τῆς αὐλῆς, ὡς ἑξῆς:

α) Ἄνδρες. Ἕνας ἡλικιωμένος (στενὸς συγγενὴς τῆς νύφης) προξενητής, πατέρας, νοῦνος, ἀδελφός, θεῖος, ἐξάδελφος κι' ἀκολουθοῦσαν οἱ λοιποὶ συγγενεῖς ποὺ ἡ σειρά τους ἔφθανε ὡς τὴν ἐσώθυρα τοῦ σπιτιοῦ.

β) Γυναῖκες. Μιὰ ἡλικιωμένη (ἀπὸ τοὺς στενοὺς συγγενεῖς τῆς νύφης), μάννα, νούνα, προξενήτρα, ἀδελφὴ (παντρεμένη) καὶ λοιποὶ συγγενεῖς ποὺ ἡ σειρά τους ἔφθανε ὡς τὸν ὀντᾶ (ἢ ροντᾶ).[8]

(8) Δωμάτιο ὑποδοχῆς.

Ὅμιλος Πωγωνησίων νυφάδων.

Ὁ Παπᾶς κι' ὁ Δάσκαλος, ἂν ἦταν συγγενεῖς τῆς νύφης, δὲ λάβαιναν μέρος στὴ σειρὰ τῆς ὑποδοχῆς, ἀλλὰ παρέμεναν στὸν ὀντᾶ, περιμένοντας ἐκεῖ τοὺς συμπέθερους.

Ἡ ὑποδοχὴ τῶν συμπεθέρων γίνονταν μὲ θερμὴ χειραψία καὶ τὶς ἀπαραίτητες εὐχές. Πρῶτοι καλωσώριζαν οἱ συγγενεῖς τῆς νύφης — ὁ καθένας χωριστά — ὅπως περνοῦσαν οἱ συμπέθεροι.

— Καλῶς ὡρίσετε, συμπέθεροι...

— Καλῶς σᾶς ηὕραμε...

— Νὰ μᾶς προκόψουν τὰ παιδιά... Νἄχουν καλὴ τύχη...

— Εὐχαριστοῦμε... καὶ σὲ ἐπίλοιπα... καὶ σὲ παιδιῶν σου... καὶ στὸ γάμο σου... κ.ο.κ. ἀνταλλάζονταν εὐχές, ποὺ ἀφοροῦσαν τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς χαιρετούμενους.

Τοῦ Παπᾶ τοῦ φιλοῦσαν τὸ χέρι, ὅσοι τὸν χαιρετοῦσαν, ἐφ' ὅσον ἀκολουθοῦσε τὴ συνοδεία τοῦ γαμπροῦ.

Οἱ γυναῖκες — μάννα γαμπροῦ καὶ μάννα νύφης — ἐκτὸς τῆς χειραψίας, ἀντάλλαζαν καὶ φιλιά, γιὰ τὴ νέα συγγενικὴ σύνδεσί τους.

Ὁ γαμπρός, κατὰ τὸ χαιρετισμό του, φιλοῦσε τὸ χέρι τοῦ πεθεροῦ καὶ τῆς πεθερᾶς του κι' ἐκεῖνοι τὸν φιλοῦσαν στὸ μάγουλο.

Κατὰ τὴν ὑποδοχὴ τοῦ γαμπροῦ δὲ γίνονταν κανένα ἄλλο ἐθιμοτυπικὸ σημεῖο, ὅπως γίνονταν κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ Γάμου. Ὁ γαμπρός,

δασκαλεμένος ἀπὸ τοὺς δικούς του, μπαίνοντας στὴν ἐσώθυρα τοῦ σπιτιοῦ, πατοῦσε στὸ πρῶτο σκαλὶ μὲ τὸ δεξί του πόδι, "γιὰ νὰ φέρη γοῦρι", "γιὰ νὰ μὴ χαλάσουν οἱ ἀρραβῶνες".

Ἡ νύφη δὲ βρίσκονταν στὴ σειρὰ τῆς ὑποδοχῆς (δὲν ὑποδέχονταν). Παρέμενε στὸ "καθεστικό" — "χειμωνιάτικο" — κουζίνα μὲ ἄλλους συγγενεῖς της ἢ στὸ κατῶϊ (ὑπόγειο). Αὐτὸ ἐξαρτιόνταν ἀπὸ τὸ διαθέσιμο χῶρο τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὴν κοινωνικὴ μόρφωση τῆς οἰκογενείας καί, γενικῶς, ἀπὸ τὴν πρόοδο τοῦ χωριοῦ, στὸ πέρασμα τῶν χρόνων. Μὲ τὰ πολλὰ ταξίδια στὴν Πόλι κι' ἀλλοῦ, ἄλλαζαν οἱ τρόποι διαβιώσεως καὶ συμπεριφορᾶς. Ἡ κοινωνικὴ στάθμη ἀνέβαινε καὶ οἱ διάφορες ἐκδηλώσεις διαφοροποιούνταν.

Ἂν τὸ σπίτι ἦταν εὐρύχωρο καὶ διέθετε δύο δωμάτια γιὰ τοὺς συμπεθέρους, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ "καθεστικό,' — "χειμωνιάτικο" ("Μάννα τοῦ σπιτοῦ", ὅπως συνηθίζεται νὰ τὸ λένε στὰ χωριά), τότε οἱ μὲν ἄνδρες κατευθύνονταν στὸν ὀντᾶ, ποὺ ἦταν πιὸ εὐρύχωρος καὶ καλύτερα τακτοποιημένος, οἱ δὲ γυναῖκες στὸ ἄλλο δωμάτιο, ποὺ ἦταν κι' ἐκεῖνο τακτοποιημένο.. Ὅταν ὅμως ἦταν στενόχωρο τὸ σπίτι, τότε ὅλοι οἱ συμπέθεροι συγκεντρώνονταν στὸν ὀντᾶ.

Στὸν ὀντᾶ ὁ καθένας θἄπαιρνε τὴ θέσι του, ἀνάλογα μὲ τὴν ἡλικία του καὶ τὸ βαθμὸ τῆς συγγενείας. Πάντα ὁ Παπᾶς εἴτε ἦταν συγγενὴς τῆς νύφης εἴτε ὄχι, κάθονταν στὸ δεξιὸ μέρος τοῦ τζακιοῦ ("Ολοι οἱ ὀντάδες εἶχαν τζάκια). Ὁ Δάσκαλος κάθονταν δεξιὰ τοῦ Παπᾶ — ἂν ἦταν συγγενὴς τοῦ γαμπροῦ — ἢ ἀριστερά, ἂν ἦταν συγγενὴς τῆς νύφης. Οἱ συμπέθεροι κάθονταν δεξιὰ τοῦ Παπᾶ μὲ τὴν ἑξῆς σειρά: Πατέρας (γαμπροῦ), νοῦνος, προξενητής, γαμπρός, θεῖος, ἀδελφὸς καὶ λοιποὶ συγγενεῖς, ἀφήνοντας τὸ ἀριστερὸ μέρος γιὰ τοὺς συγγενεῖς τῆς νύφης.

Καὶ οἱ γυναῖκες στὸ ἄλλο δωμάτιο τακτοποιούνταν ὡς ἑξῆς: Κάποια ἡλικιωμένη γυναίκα ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τῆς νύφης θὰ βρίσκονταν ἐκεῖ γιὰ νὰ ὑποδείξη τὴ θέσι στὸ δεξιὸ μέρος τοῦ δωματίου, ἀφήνοντας τὸ ἀριστερὸ γιὰ τοὺς συγγενεῖς τῆς νύφης. Ἔπαιρναν θέσι: Μάννα (γαμπροῦ), νούνα, προξενήτρα, θεία, ἀδελφὴ καὶ λοιποὶ συγγενεῖς.

Ὅταν τελείωνε ἡ ὑποδοχὴ καὶ ἡ τακτοποίησις τῶν συμπεθέρων, ὁ πατέρας τῆς νύφης (κι' ὅταν ἀπουσίαζε στὸ ταξίδι, ὁ θεῖος ἢ ἄλλος συγγενής), μπαίνοντας στὸν ὀντᾶ τῶν ἀνδρῶν, καλωσώριζε τοὺς συμπέθερους:

— Καλῶς ὡρίσετε, συμπέθεροι, νὰ μᾶς προκόβουν τὰ παιδιά... Καὶ στὰ σπίτια σας νὰ χαίρεστε...

Οἱ συμπεθέροι ἀπαντοῦσαν ὅλοι μαζί:

— Εὐχαριστοῦμε... Καλῶς σᾶς ηὕραμε... Καὶ σὲ ἐπίλοιπα (ἢ μικρότερα) νὰ χαίρεσαι...

Ἔπαιρνε θέσι πρῶτος στὸ ἀριστερὸ τοῦ ὀντᾶ — δίπλα στὸν Παπᾶ — καὶ στὸ ἀριστερό του οἱ λοιποὶ συγγενεῖς: νοῦνος, προξενητής, θεῖος, ἀδελφός, λοιποὶ συγγενεῖς.

Τὸ ἴδιο ἔκανε καὶ ἡ Μάννα τῆς νύφης, πηγαίνοντας στὸ δωμάτιο τῶν γυναικῶν, ὅπου καλωσώριζε τὶς συμπεθέρες μὲ τὰ ἴδια λόγια κι' ἔπαιρνε θέσι στὸ ἀριστερὸ τοῦ δωματίου — δίπλα στὴ Μάννα τοῦ γαμπροῦ. Στὸ ἀριστερό της ἔπαιρναν θέσι: ἡ νούνα, προξενήτρα, θεία, ἀδελφὴ καὶ λοιποὶ συγγενεῖς.[9]

(9) Τὰ πιὸ παλιὰ χρόνια ὅλα τὰ σπίτια τῶν χωριῶν ἦταν ἰσόγεια καὶ μὲ δυὸ δωμάτια, στρωμένα μὲ χῶμα, πάνω στὸ ὁποῖο ἔστρωναν προβειές, τράγινα σαΐσματα καὶ μάλλινες φλοκωτὲς βελέντζες. Δίπλα στὴ γωνιὰ —δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ— ἔβαζαν στενόμακρα μαξιλλάρια, γεμισμένα μὲ ἄχυρο ἢ ξέφλια καλαμποκιοῦ ἢ μαλλιά, γιὰ νὰ ἀκουμποῦν οἱ γερόντοι, ἀλλὰ καὶ οἱ μουσαφιραῖοι. Τὰ ἴδια χρησιμοποιοῦσαν καὶ γιὰ καθίσματα κινητά. Ἀργότερα ἔκαναν μικρὰ ξύλινα σκαμνάκια, ξύλινα μπάσια καὶ πάγκους, ποὺ τἄστρωναν μὲ τράγινα σαΐσματα, προβειὲς καὶ φλοκωτές, γιὰ νὰ κάθουνται μαλακὰ καὶ ζεστά, γιατὶ στὰ σπίτια δὲν εἶχαν ταβάνια (ὀροφὲς) κι' ἔφερναν κρύο. Ἐκεῖνα τὰ χρόνια σὲ τέτοια κάθονταν οἱ συμπέθεροι — σταυροπόδι ἢ στὰ μπάσια ἀνάλογα μὲ τὴν ἐποχὴ καὶ τὴν κοινωνικὴ πρόοδο.

Σπίτια διώροφα χτίστηκαν ἀπὸ τὸ 1750 —ἴσως καὶ ἐνωρίτερα ἀκόμα—, γιατὶ στὰ χρόνια τῆς περιοδείας τοῦ Πάτερ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ (μετὰ τὸ 1760), βρέθηκαν τέτοια διώροφα σπίτια μὲ περισσότερα ἀπὸ τρία δωμάτια, ὅπου φιλοξενήθηκε ὁ Ἅγιος. Στὸ Δολό, στὸ σπίτι τοῦ Γιάννη Κούρου, ποὺ φιλοξενήθηκε, εἶχε δυὸ δωμάτια καὶ κρεββάτα. Τὸ ἕνα δωμάτιο καὶ ἡ κρεββάτα ἦταν πατωμένα μὲ χοντρὰ δρένια σανίδια. Τὸ δωμάτιο εἶχε ξύλινο κρεββάτι, μιντέρια καὶ μικρὰ ξύλινα σκαμνάκια.

Ὡς τὰ 1870 σ' ὅλα τὰ χωριὰ τοῦ Πωγωνίου τὰ περισσότερα σπίτια εἶχαν γίνει διώροφα. Οἱ περισσότεροι χρησιμοποιοῦσαν καὶ τοὺς δυὸ ὀρόφους γιὰ κατοικία τῆς οἰκογενείας, γιατὶ οἱ περισσότερες οἰκογένειες ἦταν πολυμελεῖς —Πατριαρχικὲς — 20-25 ἄτομα—, ἐκτὸς ἀπὸ ἕνα δωμάτιο, ποὺ τὸ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ ἀποθήκη τροφίμων (κελλάρι), κρασιοῦ, τυριοῦ ἢ ἄλλων ἀντικειμένων. Τὰ ζωντανά τους τὰ συγκέντρωναν σὲ σταύλους ἢ καλύβες, κοντὰ στὴν κατοικία τους. Ὅσοι εἶχαν περισσότερα γιδοπρόβατα καὶ 1-2 βόδια, χρησιμοποιοῦσαν τὸν πρῶτο ὄροφο (τὸ ἰσόγειο) γιὰ κατώγια, γιὰ νὰ μένουν τὰ ζωντανά τους, γιὰ ἀποθήκη τροφίμων κ.λ.π. καὶ τὸν δεύτερο γιὰ διαμονὴ τῆς οἰκογενείας.

Παρ' ὅλα αὐτά, διατηροῦσαν τὰ σπίτια τους καθαρὰ καὶ περιποιημένα. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη κατασκεύαζαν ξύλινες «κορφὲς» δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τοῦ τζακιοῦ (τῆς γωνιᾶς) τοῦ ὀντᾶ, ὕψους 50—60 πόντους καθὼς καὶ «μιντέρια» στὸ καθεστικό, ὕψους 20—30 πόντους, στρωμένα μὲ ἀχερένια στρώματα καὶ στενόμακρα μαξιλλάρια, σκεπασμένα μὲ σαΐσματα καὶ φλοκωτὲς βελέντζες. Οἱ τεχνῖτες τοῦ χωριοῦ κατασκεύαζαν ξύλινες καρέκλες καὶ πολυθρόνες ἀπὸ δρένια ξύλα, φερμένα ἀπὸ τὸ λόγγο

Μετὰ τὴν τακτοποίησι ὅλων, στοὺς ἄνδρες πρόσφερναν μόνο καπνὸ στὴ "ντομπακέλλα" ἢ στὴν καπνοσακκούλα, γιὰ νὰ κάνουν "στριφτό" τσιγάρο.[10]

Γλυκὸ δὲν κερνοῦσαν, πρὶν ἀλλάξουν δαχτυλίδια.

Τὸ ἄλλαγμα τῶν δαχτυλιδιῶν γίνονταν στὸ δωμάτιο, ποὺ βρίσκονταν τὸ "Εἰκόνισμα" ("Κόνισμα" τοῦ σπιτιοῦ. Στὴ "Μάννα" ὅπως τὄλεγαν. Ἂν δὲν ὑπῆρχε εὐρύχωρο δωμάτιο, ἡ ἀλλαγὴ τῶν δαχτυλιδιῶν γίνονταν στὸν ὀντᾶ. Πάντως ὅπου κι' ἂν γίνονταν, ἀκολουθοῦσε τὴν ἑξῆς τάξι:

Στὸ τραπέζι ἔβαζαν τὸ Ἱερὸ Εὐαγγέλιο. Οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ ὁδηγοῦσαν ἐκεῖ τὸ γαμπρό, γιὰ νὰ σταθῆ στὸ δεξιὸ μέρος κι' οἱ συγγενεῖς τῆς νύφης ὁδηγοῦσαν τὴ νύφη, γιὰ νὰ σταθῆ ἀριστερὰ τοῦ γαμπροῦ. Οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ παράστεκαν δεξιὰ καὶ οἱ συγγενεῖς τῆς νύφης ἀριστερά. Ἀνάμεσά τους παράστεκε ἡ Νούνα (ἢ ὁ Νοῦνος). Παρουσίαζαν τὰ δαχτυλίδια ποὺ τοποθετοῦσε ὁ Παπᾶς στὸ ἱερὸ Εὐαγγέλιο: δεξιὰ τοῦ γαμπροῦ κι' ἀριστερὰ τῆς νύφης. Μετὰ σύντομη ἱεροτελεστία τοῦ Παπᾶ, σταύρωνε τὰ δαχτυλίδια στὸ Ἱερὸ Εὐαγγέλιο καὶ τὰ περνοῦσε στὰ παράμεσα δάχτυλα τοῦ ἀριστεροῦ χεριοῦ τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης.[11]

— Ἀρραβωνίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ... κ.λ.π.

τοῦ χωριοῦ ἢ ἀπὸ ξύλα λεφτοκαρυᾶς. Τέτοιες καρέκλες καὶ πολυθρόνες βρέθηκαν ὡς τὰ 1925.

Οἱ ταξιδεμένοι ἔφερναν ἀπὸ τὴν ξενητειὰ ψάθινες καρέκλες καὶ ἄλλα εἴδη, ὥστε σιγὰ-σιγὰ τὰ σπίτια στολίζονταν μὲ διάφορα εἴδη, ποὺ ταίριαζαν σὲ κάθε μεριά. Οἱ χαμηλοὶ μακρουλοὶ ἢ στρογγυλοὶ σουφρᾶδες, ποὺ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ φαγητό, ἀντικατεστάθηκαν μὲ ψηλὰ τετράποδα τραπέζια, κατασκευασμένα ἀπὸ καλοὺς τεχνῖτες μὲ δρένια ξύλα ἢ μὲ σανίδια, ποὺ τἄφερναν οἱ «κερατζῆδες» ἀπὸ τὴν Κόνιτσα ἢ τὴ Σωτήρα.

(10) Ὡς τὸ 1925 σχεδόν, δὲν ὑπῆρχαν ἕτοιμα τσιγάρα, ὅπως σήμερα. Ὁ καπνὸς ἦταν ἐγχώριος. Μερικοί, κάθε χρόνο φύτευαν μερικὲς ρίζες στὸν κῆπο τους. Οἱ περισσότεροι τὸν ἀγόραζαν ψιλοκομμένον στὴ Νεπράβιστα, στὴν Πισκοπὴ (Ἐπισκοπή), στὸ Λιμπόχοβο, στὸ Κάστρο, στὸ Δέλβινο, στὸ Σκάλωμα (Ἅγιοι Σαράντα) ἢ σὲ ἄλλα μέρη. Μερικοὶ ἐμπορεύονταν τὸν καπνὸ καὶ τὸν πουλοῦσαν σὲ φύλλα ἢ κομμένον μαζὶ μὲ τσιγαρόχαρτο ἢ τσιγαρόκολλες. Ὁ καθένας ἔκανε τὸ τσιγάρο του ὅπως τὄθελε: χοντρό, λεπτό... Τἄναβαν στὴ φωτιὰ ἢ μὲ τὴν ἴσκινα, τὸ στερνάρι καὶ τὸν πριόβολο. Ὅλο τὸ δωμάτιο γέμιζε καπνούς...

(11) Οἱ προλήψεις, ποὺ ἐπέζησαν στὴν ἐποχή μας καὶ τὶς πιστεύουν ἀκόμα ἀναρίθμητοι ἄνθρωποι, γύρω ἀπὸ τὸ δαχτυλίδι τοῦ γάμου καὶ τὴ «ΒΕΡΑ» εἶναι πάρα πολλές.

Ἡ «Βέρα» εἶναι τὸ δαχτυλίδι τοῦ Γάμου, τὸ σύμβολο, πού, ἑνώνει δύο ἀνθρώπους —δυὸ συζύγους— γιὰ ὅλη τους τὴ ζωή. Γύρω ἀπ' αὐτά, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου δημιουργήθηκαν πολλὲς προλήψεις. Αὐτὲς παραλλάζουν ἀπὸ τόπο σὲ τόπο. Καὶ πι-

Ὅμιλος Πωγωνησίων νυφάδων – κοριτσιῶν, στὰ Κτίσματα.

στεύουν σ' αὐτὲς μὲ περισσότερη δύναμι καὶ πίστι, ὅση πνευματικὴ καθυστέρηση ἔχει ἡ περιοχή.

Γι' αὐτὸ καὶ κάθε ἀρραβωνιασμένος ἢ παντρεμένος προσπαθεῖ νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ ὡρισμένα ἢ ἄλλα ἀπρόοπτα περιστατικά, ποὺ θὰ τοῦ παρουσιαστοῦν εἴτε στὶς ἀρραβῶνες, εἴτε στὰ στεφανώματα, εἴτε καὶ σὲ ἄλλο χρόνο ἀκόμα. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι συγγενεῖς παρακολουθοῦν ὡρισμένες περιπτώσεις, γιὰ νὰ προβλέψουν τά... «μέλλοντα συμβαίνειν...» καὶ ἀποτρέψουν κάθε κακό, ποὺ μποροῦσε νὰ δημιουργηθῇ ἀπὸ τυχαῖα περιστατικά. Τὴν παλιὰ ἐποχὴ ὁ κόσμος ζοῦσε μὲ πολλὲς προλήψεις καὶ πίστευε σ' αὐτὲς ὅπως καὶ στὴ Θρησκεία. Μὲ εὐλάβεια.

Τὰ νιόγραμπρα δασκαλεύονταν ἀπὸ τοὺς μεγάλους δικούς τους ἢ φίλους, γιὰ ὡρισμένα σημεῖα, ποὺ θὰ ἔκαναν ἢ θὰ πρόσεχαν κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἀρραβώνων ἢ τοῦ γάμου ἢ μετέπειτα, εἴτε πρὸς ὄφελός τους εἴτε πρὸς ὄφελος τῶν φίλων τους.

Ἀξίζει νὰ σημειώσωμε μερικὰ ἀπὸ αὐτά, ποὺ τὰ ζήσαμε στὶς μέρες μας:

α) Κάθε συνομήλικο, μὲ τὴ νύφη, κορίτσι, λαχταροῦσε μιὰ καλὴ τέτοια ὥρα, νὰ παντρευτῇ κι' αὐτό. Καὶ τέτοια κορίτσια, —φίλες τῆς νύφης— βρίσκονταν πολλές. Ὅλες τὴν παρακαλοῦσαν νὰ τὶς θυμηθῇ τὴν ὥρα τοῦ γάμου της... Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Μυστηρίου καὶ πρὶν ἀκόμα ἀκουστοῦν οἱ φράσεις: «... καὶ ἄρμοσον τὸν δοῦλον σου... (Κωνσταντῖνον) μὲ τὴν δούλην σου... (Ἑλένην)...», ἂν κατορθώσῃ ἡ νύφη νὰ γυρίσῃ μὲ τρόπο τὴ βέρα της τρεῖς φορὲς γύρω στὸ δάχτυλό της καὶ φέρῃ στὸ νοῦ της τὸ ὄνομα κάποιας ἀνύπαντρης φίλης της, ἡ φίλη της αὐτὴ θὰ παντρεύονταν γρήγορα.

β) Ἡ Νούνα πρόσεχε πολὺ καλὰ τὸ ἄλλαγμα τῶν δαχτυλιδιῶν τῶν νεονύμφων, μὴ τῆς ξεφύγῃ κανένα καὶ πέσῃ στὸ πλακόστρωτο τῆς ἐκκλησίας, γιατὶ τὸ θεωροῦσαν κακό. Πίστευαν, πὼς ὁ γάμος θὰ διαλυθῇ γρήγορα. Ἡ πρόληψις αὐτὴ κρατοῦσε ὅλη τὴν ἑβδομάδα τοῦ γάμου. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ νιόγαμπρα πρόσεχαν ὅλη τὴν

Ἡ Νούνα (ἢ ὁ Νοῦνος) τἄλλαζε τρεῖς φορές, σταυρωτά.

Ἡ τελετὴ τῶν ἀρραβώνων τελείωνε ἐδῶ, μὲ τὶς εὐχὲς καὶ τὰ συγχαρητήρια τῶν γονέων καὶ τῶν ἄλλων συγγενῶν, ποὺ χαιρετοῦσαν μὲ χειραψία τὰ ἀρραβωνιασμένα καὶ τὰ φιλοῦσαν στὸ μάγουλο.

Οἱ ἀρραβῶνες αὐτὲς θεωροῦνταν σὰ μισοεπίσημες — σὰ μισοστέφανα.

Ἀρραβῶνες γίνονταν καὶ χωρὶς τὸν Παπᾶ καὶ χωρὶς τόσες φασαρίες καὶ ἔξοδα. Τότε ἀλλάζονταν ἁπλῶς τὰ δαχτυλίδια στὸ σπίτι τῆς νύφης, πηγαίνοντας ἐκεῖ ὀλίγοι ἄνθρωποι ἀπὸ τὸ σόϊ τοῦ γαμπροῦ, ἄλλοτε μὲ τὸ μέλλοντα γαμπρὸ κι' ἄλλοτε χωρὶς αὐτόν. Ἐκεῖ, ὕστερα ἀπὸ τοὺς τυπικοὺς χαιρετισμοὺς κ.λ.π., ἂν βρίσκονταν κι' ὁ γαμπρός, παρουσίαζαν τὴ νύφη καὶ οἱ γονεῖς ἀντάλλαζαν τὰ δαχτυλίδια τους μὲ τὴν εὐχή:

ἑβδομάδα νὰ μὴ τοὺς ξεφύγουν οἱ βέρες ἀπὸ τὰ δάχτυλά τους. Στὸ διάστημα αὐτὸ δὲν ἔπρεπε νὰ ἀλλάξουν τὴ βέρα ἀπὸ δάχτυλο σὲ δάχτυλο, γιατὶ μποροῦσε νὰ πέση κάτω καὶ νὰ ραγίση — ὁπότε τὸ ράγισμα σήμαινε «διάλυσι γάμου»— ἢ νὰ χαθῇ.

γ) Θεωροῦσαν σὰ διάλυσι τοῦ Γάμου τὴ δοκιμὴ τῆς βέρας τῶν νεονύμφων στὸ χέρι ἄλλου προσώπου. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ πρόσωπο δὲ θἆταν πιὸ τυχερὸ ἀπ' αὐτούς. Μ' αὐτὴ τὴν ἀνόητη πρᾶξι θὰ τοῦ κόβονταν καὶ ἡ τύχη του, ἂν ἦταν ἀνύπαντρο πρόσωπο. Θάμενε ἀνύπαντρο τόσα χρόνια, ὅσα ἦταν τὰ μάτια, ποὺ εἶδαν τὴ βέρα νὰ τὴν περνάη στὸ δάχτυλό του, δηλ. τέσσερα χρόνια σίγουρα, γιατὶ τέσσερα μάτια εἶδαν αὐτὴ τὴν πρᾶξι (δυὸ μάτια δικά του καὶ δυὸ τοῦ νιόγαμπρου), ἐκτὸς ἂν στὴν πρᾶξι αὐτὴ παρευρίσκονταν καὶ ἄλλο πρόσωπο τῶν νεονύμφων ἢ ἄλλο τρίτο πρόσωπο, ὁπότε τὰ μάτια, ποὺ εἶδαν τὴν πρᾶξι αὐτὴ ἔγιναν ἕξι. Στὴν περίπτωσι αὐτὴ θὰ μείνη ἀνύπάντρος ἕξι χρόνια...

δ) Ὑπῆρχαν ἐποχές, ποὺ ὁ ἀρραβωνιαστικὸς πρωτοπερνοῦσε τὴ βέρα στὸ δάχτυλο τῆς ἀρραβωνιαστικιᾶς του, ἀντὶ νὰ τὶς περάση ἡ Νούνα ἢ ὁ Νοῦνος. Καὶ ἐδῶ ἀκόμα προχωροῦσαν οἱ προλήψεις. Στὶς περιπτώσεις αὐτὲς ἔπρεπε νὰ προσέχη τόσο ὁ ἀρραβωνιαστικὸς ὅσο καὶ ἡ ἀρραβωνιαστικιά του, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι γύρω τους συγγενεῖς, μερικὰ πράγματα - ἁπλᾶ μέν, ἀλλὰ μποροῦσαν, κατὰ τὶς προλήψεις, ποὺ ἐπικρατοῦσαν, νὰ δημιουργήσουν σοβαρὰ ζητήματα, σχετιζόμενα μὲ τὸ γάμο τῶν παιδιῶν τους.

Τὸ πέρασμα τῆς «βέρας» κρύβει τὰ μυστικά του, τὰ προληπτικά. Χρειάζονταν κάποια προσοχή. Ἔτσι, ἂν τὸ πέρασμα τῆς βέρας στὸ δάχτυλο τῆς ἀρραβωνιαστικιᾶς του γίνονταν βιαστικὸ ὥς στὴ δεύτερη φάλαγγα τοῦ παράμεσου δάχτυλου, φθάνοντας ὡς τὴ βάσι του μὲ τὴν ἴδια βία - γρηγοράδα, ἐσήμαινε, πὼς ὁ σύζυγος θὰ εἶναι τυραννικὸς καὶ θ' ἀπατάη τὴ γυναίκα του. Αὐτὸ ἔπρεπε νὰ τὸ προσέξη ἰδιαιτέρως ἡ ἀρραβωνιαστικιά του. Εἶχε πάντα τὸ νοῦ της ἀπὸ τὰ δασκαλέματα ἀπὸ τοὺς δικούς της.

Ἂν τὸ πέρασμα τῆς βέρας γίνονταν ἐλαφρὰ - μαλακά, λυγίζοντας προσεκτικὰ τὸ παράμεσο δάχτυλο (ἐκεῖ ποὺ περνοῦσε τὴ βέρα), ὥστε ἡ βέρα νὰ μὴ γλυστροῦσε

Χάλκινα νομίσματα τῆς παλιᾶς ἐποχῆς μὲ τὰ ὁποῖα ἔκαναν τὶς βέρες τῶν νεονύμφων.

—Χαερλίτικα... Νὰ μᾶς ζήσουν... Καλὰ στέφανα... κ.λ.π. καὶ περνοῦσαν τὰ δαχτυλίδια στὰ δάχτυλα τῶν ἀρραβωνιασμένων.[12]

Ἂν ὅμως δὲ βρίσκονταν ἐκεῖ ὁ γαμπρός, οὔτε τὴ νύφη παρουσίαζαν καὶ οἱ γονεῖς μόνοι τους ἀντάλλαζαν τὰ δαχτυλίδια μὲ τὶς καθιερωμένες εὐχές:

ἀπότομα στὴ βάσι τοῦ δαχτύλου, ἐσήμαινε, πὼς ὁ μέλλων σύζυγος θὰ ἦταν ἀγαπημένος καὶ ἀφοσιωμένος στὴ γυναίκα του καὶ ἡ ζωή τους θὰ κυλοῦσε ἁρμονικά.

ε) Πιστεύουν ἀκόμα, πὼς τὸ παράμεσο δάχτυλο τοῦ ἀριστεροῦ χεριοῦ, ποὺ μπαίνει ἡ βέρα (τὸ δαχτυλίδι τῆς ἀρραβώνας), ἀλλὰ καὶ διάφορα ἄλλα δαχτυλίδια ποὺ φοροῦν τὰ ἀνύπαντρα κορίτσια καὶ ἀγόρια τώρα στὴν ἐποχή μας —κι' αὐτὸ κατάντησε τῆς μόδας— ἔχει μιὰ φλέβα, ποὺ τὴ συνδέει ἀπ' εὐθείας μὲ τὴν καρδιά. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ παράμεσος δάχτυλος σὲ μερικοὺς Λαοὺς τῆς Εὐρώπης λέγεται «δάχτυλο τῆς καρδιᾶς» ἢ «Χρυσὸ δάχτυλο». Ἡ ἀντίληψι αὐτὴ εἶναι πολὺ παλιὰ καὶ χρονολογεῖται ἀπὸ τὸ Μεσαίωνα.

στ) Ἂν θαμπώση ἡ «Βέρα» σημαίνει, πὼς κάποια σοβαρὴ ἀρρώστεια σᾶς περιμένει.

Αὐτὲς καὶ ἄλλες πολλὲς προλήψεις κυκλοφοροῦν στὸν κόσμο, γύρω ἀπὸ τὸ δαχτυλίδι τοῦ γάμου.

Εἶναι περιττὸ ὅμως νὰ προσθέση κανένας, πὼς ὅλα αὐτὰ ἀνήκουν σὲ περασμένες ἐποχές, ποὺ ὁ κόσμος ζοῦσε στὴν ἀμάθεια καὶ στηρίζονταν στὶς προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες, ποὺ ἐμεῖς, δυστυχῶς ἀκόμα τὶς πιστεύομε.

(12) Πολλὲς φορὲς τὰ δαχτυλίδια τῶν ἀρραβώνων δὲν ἦταν τὰ καθαυτοῦ δαχτυλίδια (οἱ βέρες) τῶν ἀρραβωνιζομένων, ποὺ θὰ φοροῦσαν σ' ὅλη τους τὴ ζωή, ἀλλὰ δαχτυλίδια ἄλλων π.χ. τῆς Μάννας, τοῦ Πατέρα κ.λ.π. Τὰ καθαυτοῦ δαχτυλίδια τὰ ἐπίχρυσα ἢ χρυσᾶ, τὶς «Βέρες», ὅπως τὶς λέμε σήμερα, θὰ τὶς ἔκαναν ἀργότερα στὰ Γιάννενα ἢ στὸ Κάστρο, ποὺ ἦταν καλοὶ τεχνίτες καὶ χρυσικοὶ ἢ θὰ τὶς ἔφερνε ὁ πατέρας, ὁ θεῖος, ὁ ἀδελφὸς κ.λ.π. ἀπὸ τὴν ξενητειά.